

FEMİNİZM YARGILANIYOR:

KADINLARIN İTİRAZI VE BARIŞ SİYASETİ¹

Susan R. Grayzel

Çeviren: Öykü Tümer

Birinci Dünya Savaşı, savaş meydanları ve cepheler kadar cephe gerisinin de seferber edildiği ve dolayısıyla toplumun tüm kesimlerinin savaşa dahil edildiği bir dönemdi. Kadınlar da, önceki dönemlerden farklı olarak bu seferberliğe dahil edilirler. Mühimmat üretimi başta olmak üzere çeşitli üretim alanlarına girerler. Cepheye giden kadınlar ellerine silah almasalar da hemşire veya ambulans şoförü olarak çalışırlar. Savaşın başladığı yıllar aynı zamanda Batı'da kadınların oy hakkı mücadelesinin de yükseldiği bir dönemdir. Dolayısıyla bu dönemde kadınlar sadece erkeklerden boşalan iş piyasasında değil, siyaset alanında da son derece faaldirler. Siyasi alanda etkin olan kadınların bir kısmı devletlerin savaş politikalarını desteklerken bir kısmı da savaş karşıtı bir tavır takınırlar.

Susan Grayzel *Women's Identities at War: Gender, Motherhood, and Politics in Britain and France During the First World War* [Savaşta Kadınların Kimlikleri: Birinci Dünya Savaşında Toplumsal Cinsiyet, Annelik ve Britanya ve Fransa'da Siyaset] başlıklı kitabında, kamusal alanda ve savaş seferberliğinde emekleri ve görünürlükleri artan bu kadınların kimliklerinde, toplumsal cinsiyet bağlamında ne tür bir değişim olduğu sorusuna yanıt arar ve anneliği mercek altına alır. Grayzel her iki devletin de, siyasi farklılıklarına rağmen, benzer bir şekilde kadınlardan anneler olarak bu topyekün seferberliğe destek olmalarını talep ettiklerini söyler. Kitabın beşinci bölümü olan "Feminizm Yargılanıyor: Kadınların İtirazı ve Barış Siyaseti" makalesinde yazar dönemin egemen annelik söyleminin savaş karşıtı kadınların kendi siyasi duruşlarını temellendirmelerindeki etkisini ve kadınların bu söyleme hangi durumlarda nasıl karşı çıktığını inceler. Bu incelemeyi yaparken hem Fransız sosyalist, sendikacı, pasifist ve feminist bir öğretmen olan Hélène Brion'un savaş karşıtı duruşundan ötürü tutuklanması ve yargılanmasına olduğu hem de bu sıra dışı vakaya basında ve diğer çevrelerde verilen tepkilere odaklanır.

Feminizm, Pasifizm ve Muhalefet

Kadınlar -özellikle de annelik üzerinden- savaş seferberliğinin merkezinde tanımlandıklarından ötürü, Fransız ve İngiliz hükümetleri ve bu uluslardan pek çok kadın, kadınların hem tavırları hem de ahlaki tesirleriyle derinden ilgileniyordu. Ancak, savaş boyunca çok az sayıda kadın bu söylemin kendisini savaş karşıtı görüşleri ifade etmek için kullandı. Bu çabalar kadınların savaşa dair farklılaşan görüşlerine ışık tuttu ve bu devletlerin, kökleri dışıl vatanperverlikte yatan milli kimliği şekillendirmeye yönelik güçlü girişimlerini ateşledi. Feminist pasifizm ve kadınların muhalefeti, her ne kadar küçük çaplı da olsa, cinsiyet (kadınlığın annelikten ötürü barışçıl

olmayla ilişkilendirilmesi) hakkındaki normatif fikirlerle kadınların savaş zamanı vatanlarına karşı üstlendikleri sorumlulukların doğrudan çatıştığı bir alanı temsil etti.

Savaş şiddetlendikçe devletler, barışçıl olmakla kadınlık arasında ilişki kuran kadınların tavırlarını daha fazla sorgulamaya başladı. Savaşın ortalarına gelindiğinde ve özellikle 1917 yılı boyunca, kadınların ve feministlerin savaş karşıtlığı, özellikle de Fransa’da, muhalefet ve hatta ihanet olarak tanımlandı. Elbette, savaş karşıtlığı, ister siperde savaşı bir erkek isterse cephenin uzağındaki bir kadın tarafından dillendirilsin, ihanet olarak değerlendirilebilirdi. Ancak, sivil halkla kadınlar arasında kurulan özdeşleşmeden ve sivillerin savaştaki öneminden ötürü, kadınların savaşa yönelik itirazlarına abartılı anlamlar yüklendi. Bu gelişmeyi daha kapsamlı değerlendirebilmek için bu makale, İngiltere ve Fransa’daki pasifist feministlerin savaş dönemi faaliyetlerini ve bunların kuramsal öncüllerini tartıştıktan sonra örnek bir vakaya odaklanacak: Fransız sosyalist, pasifist ve en önemlisi feminist bir öğretmen olan ve vatana ihanetten yargılanan Hélène Brion’a yönelik 1917-1918 yılları arasında yürütülen soruşturma bir vaka olarak makalede ele alınacak. Brion vakasının önemi, Brion’un savaş dönemi Fransa’sında kendisini sadece bir kadın ve bir öğretmen olarak nasıl konumlandığında değil aynı zamanda bu rollerinin siyasi tezahüründe ve kendisinin feminist ve sendikalist konumlanışında yatıyor. Brion’un yargılanması ve buna gelen tepkiler savaş döneminde toplumsal cinsiyetin örgütlenişine dair beklentilerin neler olduğunu ve devletin toplumsal ve siyasal düzene yönelik tehditlere nasıl cevap verdiğini gösterdiği kadar savaş döneminde vatana ihanetin doğasına dair de pek çok şeyi ortaya çıkarıyor.

1917 Öncesi Teoride ve Pratikte Feminist Pasifizm

Kuramsal olarak feminist pasifizm eril ve erkek iktidar ile savaşın varoluşu arasındaki bağlantıyı vurgulayan tarihsel feminist varsayımları dayanak aldı. Feminist pasifizmin iddiaları bazı temel fikirler üzerine kuruluydu: İlk olarak, feminizm bir “ahlaki güç” olarak “fiziksel güç” ile yönetilen bir dünyaya tezatlık oluşturuyordu. Ayrıca kadınlar, annelik işlevlerinden ötürü, toplumda biricik bir role sahiplerdi ve kadınların güçlendirilmeleri gerekiyordu. Buna ilaveten, kadınlar evrensel bir şekilde boyunduruk altına alınmış bir “sınıf” olduklarından ötürü milliyetçiliğin dışında kalmışlardı ve birbirleriyle, kendi milletlerinden ve sınıflarından erkeklere nazaran daha fazla ortaklığa sahiplerdi.² Bu feminist pasifist görüş çoğunlukla kadın haklarını, kadınların kendilerine ve toplumsal cinsiyetlerine özgü özellikleri ya da toplumsal rolleri üzerinden talep eden “farklılık temelli” savları kullandı.³ Her ne kadar kadınların farklılığı üzerine kurulmuş da olsa, bu görüşler özcü olmak zorunda değildiler. Bazılarına göre, biyolojik bir olgu olarak kadınların çocuk doğuruyor oluşu, kadınların doğaları gereği pasifist oldukları anlamına gelmiyordu. Örneğin, Hélène Brion, kadınların anne olmalarından ötürü dili ve bunun uzantısı

olarak milli kimliği “ilk öğretene” rolünü vurguluyordu. Dolayısıyla, her ikisi de “annelik içgüdü”nü inşa eden toplum ve biyoloji arasındaki çizgiler de silikti. Bu tür bir femizim genellikle kadınları annelik vasıfları temelinde özgürleştirerek toplumsal ve siyasi değişimi etkilemeye çalıştı.⁴

Ancak pek çok feminist pasifist, kadınlara, erkeklerin annesi olmaları üzerinden dikkat çekti ve dünyayı devlete savaşıarak hizmet edenler ve devlete doğurarak hizmet edenler, Olive Schreiner’in ifadesiyle “savaşın başlıca cephaneliği” (Schreiner 1911, 169), şeklinde ikiye ayırdı. 1911 tarihli *Woman and Labor* [Kadın ve Emek] kitabında Schreiner kadınların annelik nedeniyle paylaştıkları bedensel acı deneyimini, kadınların savaş karşıtlığının “ahlaki gücü”ne bağladı. Kadınların hayat vermek için kanları ve bedenleriyle ödedikleri bedeli erkeklerin savaş meydanlarında israf ettiklerini söyleyerek bu benzetmeyle kadınların güçlendirilmesi ısrarını vurguladı (Schreiner 1911). Schreiner’a göre kadınlar savaşlarda her daim üreme rolünü üstlenmişlerdi: “Savaşla ilişkimiz çok daha yakın, kişisel ve daimidir ... Yeryüzünde hiçbir muharebe meydanı yoktur ki kadınlara orada yatan adamlara mal olduğundan daha çok kanın dökülmesine neden olmamış ve onlara tedarik etme ıstırabını çekirtmemiş olsun. Bizler insan hayatının her bir safhasında ilk bedeli ödeyenler olduk” (Schreiner 1911, 169). Schreiner bir annenin doğum esnasında ölme ihtimalini bir askerin savaşta ölme ihtimaline bağladı. Dahası, erkeklerin dünyaya getirilmesini, kadınların erkekler bedeni üzerindeki bir nevi sahipliğine denk düşüğünü belirtti. Annelik, kadınlara hayatın değerini bilme olanağını erkeklerin bilemeyeceği bir biçimde sağladı ve bu “insan bedeninin tarihi” bilgisi kadınlara hastı (Schreiner 1911, 173). Yas tutan anne sembolünü kullanarak, Schreiner kadınların doğaları gereği ahlaki bir üstünlüğe sahip olduklarını değil, kadınların anne olarak doğrudan deneyimledikleri acı vasıtasıyla insan hayatının kıymetini *bildiğini* iddia etti. Bu görüşler Birinci Dünya Savaşı’nın çıkmasıyla birlikte yeni bir güç kazandı.

Savaş başladıktan sonra, İngiliz süfrajette Helena Swanwick, Schreiner’in görüşlerinden yola çıkarak savaşa dair feminist bir yaklaşım sunduğu bir kitapçık serisi yayımladı.⁵ Bu eserinin *Women and War* [Kadınlar ve Savaş] başlıklı ilk kitapçığında Swanwick, Schreiner’in kadınların yeniden üretim emeklerine dair yaptığı annelik temelli benzetmeyi tekrarladı. Bu şekilde, Swanwick, dünyayı açıkça ikiye ayırdı: “Erkekler savaşır, kadınlar değil” (Swanwick 1914, 2). Dahası, kadınlar, üretimleriyle olan benzersiz ilişkilerinden ötürü, savaştan orantısız bir şekilde etkilenirler: “Savaşta öldürülen ya da yaralanan her erkek annesinin karnında aylarca taşınmış, annesi tarafından yıllarca beslenmiş ve bakılmıştır. O bir kadının emeğinin ürünüdür. Kadınların hem onun üstünde hem de kadınlar tarafından bahsedilen ve idame ettirilen hayatı üstünde hakkı vardır” (Swanwick 1914, 2).

1916 yılında yayımlanan *War and Its Effect on Women* [Savaş ve Savaşın Kadınlar Üzerindeki Etkisi] eserinde Swanwick anneliğin bir başka yüzüyle ilgilendi ve savaşın kadınların anne olma haklarını ellerinden aldığı iddiasını ortaya attı. Swanwick'e göre savaş kadınları sadece oğullarını katlederek ve böylece kendi canlarından bir parçayı yok ederek mağdur etmiyor, aynı zamanda gelecekte hayat verebilecekleri evlatlarını, hayatlarını kaybeden bir kuşak babadan hiçbir zaman doğamayacak olan çocukları da yok ediyordu (Swanwick 1971, 20-21). Bu sebeple, Swanwick özcü sınırlara çok daha fazla savruldu: “Eğer annelik kadının en yüce göreviyse, o halde çok az kadın bundan alıkonmalı ve kadınlar bu yüce hedeflerine bağlı kalmalıdır. Kadınların içgüdüleri insan ırkının refahı için son derece önemlidir ve bilimsel bilginin de artık annelerin içgüdülerinin önemini doğrulaması son derece umut vericidir”(Swanwick 1971, 23). Her ne kadar Swanwick “gönülsüz anneliğin zulmünü” ve modern kadınların “tam bir birey” olma ihtiyaçlarını kabul etmişse de, annelerin ihtiyaçlarını meşru görmeyi reddeden hükümeti şu şekilde eleştirmiştir: “Annelerin doğru bir şekilde onurlandırıldığı bir ülkede, kadınların yasalarda ve kurumlarda sesi olmalıdır” (Swanwick 1971, 23-26). Dolayısıyla, Swanwick’in algısında annelik kadınların yetki ve itibar taleplerinin kaynağı olarak kalmıştır.

Toplumsal cinsiyet temelli savaş karşıtı başka görüşler de dünyayı anne ve oğul cinsiyet rolleri ekseninde bölmüş ve ağırlığı erkeklere annelik yapma rolüne vermişlerdir. Frances Hallowses 1915 tarihli *An Address to the Mothers of Men* [Erkeklerin Annelerine Hitap] eserinde savaş döneminde ortaya çıkan bu tür savaş karşıtı iddiaların en belirginlerinden birisini ortaya koymuştur. Fakat, Hallowses, anne-çocuk ilişkisinin örtülü cinsiyet ayrımını görünür kılarak bütün annelerin “erkeklerin anneleri” olduğunu iddia etmiştir. Hallowses’in iddiasında, kadınlarla erkekler arasındaki ayrımlar asli ve aşırıdır: “Erkekler insan hayatının değerini çok az takdir ediyor gibiler. Eril bir icat olan militarizm erkek bedenine, kullanıma sokulmak üzere pek çok düşmanca şey yüklüyor ... Kadınlarsa içtenlikle yaşamın kıymetini ve değerini kavıyorlar ... Dolayısıyla savaşın tüm trajedisi, bir zamanlar hayatta olan ama artık yitirilmiş oğulları ardından gizlice gözyaşı döken milyonlarca annenin sessiz ızdırabını hayal edebilenlerce kavranabilir” (Hallowses 1915, 47). Dolayısıyla, Hallowses’in savaş karşıtı anneliği, kadınların üretimine değil annelikten ötürü kadınlara dayatılan pasif “ızdırıp” meselesine vurgu yaptı. Hallowses’e göre kadınların siyasetten dışlanması savaşın nedeni haline gelmişti. Güçsüzleştirilmiş anneler adına siyasi haklar talep eden Hallowses, devletlerin ve hükümetlerin annelerin bilgelikliğini dışlamasının kaçınılmaz sonucunun kurbanları olan anneler adına vatanseverliği yeniden tanımladı. Ancak, annelerin biyolojik olarak belirlenmiş konumunu, kadınların üstün bilgisini ve siyasi yetkilerini vurgulamak için kullandı.

Savaş karşıtı diğer İngiliz feministler ise kadınların savaş karşıtlığını annelik meselesi etrafında birleştirmeye çalıştılar. 1915'te Sylvia Pankhurst takipçilerine ve tüm feministlere anneler diye hitap ederek süfrajist hareketinde savaş üzerinden yaşanan ayrışmalara dair şu cevabı vermişti:

Kadın Hareketi anne hareketidir. Kendi evlatları için en bilgece ve en şefkatli anları sergileyen en iyi annelerin tüm dünyanın toplumsal hayatına hizmet edişidir.

Bu, şüphesiz ki Kadın Hareketinin insanlığın gelişimine katkısıdır. . . .

Eğer ki Savaşa inanırsak ya da bu caniliğe karşı sesimizi yükseltmekten korkarsak, sanmayınız ki bizler henüz doğmamış çocukların annelerini yaratabiliriz (Pankhurst , 1915).

Bilindik kadınları güçlendirme ihtiyacı temasını tekrarlayan Pankhurst hem kadınların erdemlerini yüceltmiş hem de anneleri emeği savaşla çatışan üreticiler olarak tanımlamaya devam etmiştir. Dahası, feministlerin esas konumu, savaşa ve savaşın kadın sömürüsüne karşı çıkmak olan annelerin konumu haline gelmiştir.

Diğer yazarlar bu tarz toplumsal cinsiyet temelli ayrımların ve varsayımların kadınların ezilmesine katkı sağladığını savundular. *Militarism versus Feminism* [Militarizme Karşı Feminizm] militarizmin kadınlar üzerindeki etkisini anlatmıştı: “Her ülkede, bu bitmez tükenmez ve düşüncesiz bebek üretiminin kadınları yük hayvanı konumuna düşürme ısrarcılığının geride bırakılma endişesi militarist hükümetlerin doğum oranlarını düşürme çabalarına karşı koymalarına neden oluyor ... 20. yüzyıl Avrupasında bile, kadın özgürlüğünün bu ilk şartına yani evcil bir hayvandan daha fazlası olma talebine, savaşa hazırlanan tüm ülkelerde şiddetle karşı çıkılıyor”⁶ (Ogden, Forences 1925, 56). Anneliği bir gaye olarak görmekten ya da anneliğin kadınlarda daha büyük bir pasifizme yol açtığını savunmaktansa bu yazarlar çocuk doğurmanın kadın haklarını gasp ettiğini gözlemlemişlerdi. O halde, bu akıl yürütmeye göre, bazı kadınların anne oldukları için savaşa karşı çıkmasının nedeni savaşın çocuklarının yok oluşuna sebep olmasından ziyade, savaşın kadınlar için yok edici olmasıdır. Kadınlar savaşa ilişkisel olarak değil doğrudan kendilerine zarar verdiği için karşı çıkmalıdır (Woolf, 2015).

Feminist pasifizizm, feministler arasında, Fransa'da İngiltere'de olduğundan daha az yaygındı, daha yavaş gelişti ve Louise Saumoneau gibi Sosyalist Kadınlar Grubu (*Groupe des Femmes Socialistes*) gibi aşırı solda örgütlenen kadınlar tarafından daha açık ifade edildi. Saumoneau savaş arifesindeki tüm kadınlara hitaben yazdığı protesto mektubunda “kanlı ve tehditkar barbarlığa karşı yaşayan bir barikat” kurma çağrısında bulundu.⁷ Çok azı yayımlanan Fransız kadınlarının savaş karşıtı bildirileri annelik imgesini kullandı. Marcelle Cappy'nin *Une voix de*

femme dans la mêlée [karmaşanın içinde bir kadın sesi], Romain Rolland'ın meşhur Fransız savaş karşıtı bildirisi *Au-dessus de la mêlée* [karmaşanın üstünde] ile yaptığı kasıtlı bir kelime oyunuyla, savaşla ilgili genel endişelere cinsiyetlendirilmiş bir perspektif kazandırdı (Rolland, 1915). “Ceux qui pleurent” [Ağlayanlar] isimli eserinin ikinci kısmında Capy “yeryüzünün bütün kadınlarını birleştiren doğal dayanışma” hakkında kadınların “tüm eserlerini yıkan, sadece ölüm getiren herşey karşısında kalplerinin daimi isyanda” olduğunu yazdı (Capy 2015, 24). Swanwick gibi erkeklerin kadınlar tarafından yaratıldığını iddia eden Capy tüm kadınları bir araya getirenin erkeklerinin kaderleri karşısında çektikleri ızdırapları olduğunu vurguladı: “Eşler, sevgililer, onlar [kadınlar] annelerin ruhuna sahiptirler” (Capy 2015, 25). Capy maddi kayıba olduğu gibi savaşın annelerde yol açtığı manevi ızdıraba da doğrudan değindi: “Savaşın kocasını ve oğlunu koparıp aldığı ve son kuruşuna kadar çaldığı zavallı kadın” diyerek onlar için üzüldü (Capy 2015, 43). Son olarak, proleterya kadını üzerine olan bölümde, Capy, kadınların çektiği acılar ve işçi olarak sömürülmeleri arasındaki benzerliği ortaya koydu.

Savaş aynı zamanda bu tür inançların siyasileşmesine de önemli fırsatlar sağladı. 1915 yılının Mart ayında Berne'deki sosyalist kadınların toplantısı ve Nisan ayında Lahey'de düzenlenen Uluslararası Kadın Barış Kongresi (*International Women's Peace Congress*) feminizm ve antimilitarizm arasındaki savaş öncesi ve savaş dönemi ilişkiler üzerine kurulu uluslararası hareketin temellerini attı. Berne toplantısından önce, aralarında Hélène Brion'un da bulunduğu bir grup sosyalist feminist 1915 yılının Şubat ayında *La Française* gazetesinde yayımlanan bir bildiri kaleme aldılar. Bildiride şu anda mücadeleyi bırakmanın “hak ve adalet davasına ihanet” olduğunu savundular ve Avrupa'nın silahsızlandırılması için kadınların desteğine ihtiyaç olduğunu vurguladılar (“Une déclaration des femmes socialistes françaises,” *La Française*, 27 Şubat 1915). İngiltere'de, savaşı desteklemekle Lahey'deki gibi savaş karşıtı konferanslara katılmak hem aktivist hem de aktivist olmayan kadınların oy hakkı mücadelesini ikiye böldü (Liddington 1989, Oldfield 1984, Wiltsher 1985). Pek çok tarihçi İngiliz kadınlarının Lahey Konferansına katılımı ve konferansın ilham verdiği ve ilerleyen yıllarda Uluslararası Barış ve Özgürlük İçin Kadınlar Birliği'ne (*Women's International League for Peace and Freedom*) dönüşecek olan Uluslararası Kadın Birliği (*Women's International League*) örgütlenmesini halihazırda tartışmıştır. Fakat bu konferansa ve kadınların savaş karşıtı faaliyetlerine verilen daha genel toplumsal tepki, bu tür etkinliklerin sadece hükümetlerin yürüttükleri savaşa değil aynı zamanda toplumun bütününe karşı bir tehdit olarak algılandığını gösterir.⁸ Dahası, kadınların barış tartışmalarında belirgin bir payının olması fikri tüm kadınlar ya da tüm feministler tarafından akla yatkın bulunmuyordu; her ne kadar savaşın kadınlarda yarattığı zararlar üzerine güçlü iddialar yapılmış olsa da.

Lahey Konferansı'na hiçbir Fransız kadın katılmadı ve Fransa, femnisit hareketinin oybirliğiyle boykot ettiği tek ülke oldu. Marguerite de Witt-Schlumberger gibi feminist liderler Fransa toprağı işgal edilmiş ve halihazırda işgal altında olmasının boykot kararının altındaki açık neden olduğunu savunmuşlardı. Fransız Ulusal Kadın Konseyi (*Conseil National des Femmes Française*, CNFF) Kadınların Oy Hakkı için Fransız Birliği (*Union Française pour le Suffrage des Femmes*, UFSF) ile birlikte tarafsız ülkelerle ittifak ülkelerinin kadınlarına bir mesaj göndererek mevcut koşullar altında barıştan bahsetmenin münasip olmadığını vurgulamışlardır.⁹ Güçlü ulusal birlik duygusu, en azından en başta, Fransız feministlerinin büyük çoğunluğu savaşın birlik olarak desteklenmesi ihtiyacına karşı çıkmadığı için korunabildi. Böylece, feminizm ve savaş karşıtlığı arasındaki ilişki daha yavaş gelişti. Vatanperverlik çağrısına Fransız kadınların direnişine dair çok az kanıt olsa da, savaş karşıtı tepkiler dikkatlice izlendi ve eleştirildi. Savaş patlak verdikten sonra, Jeanne Halbwachs, Gabrielle Duchêne, Marcelle Cappy ve en ateşlisi Louise Saumoneau olmak üzere bazı Fransız feministler (ve ilerleyen dönemde Brion) pek çok Fransız tarafından sadakatsiz ve münasebetsiz bulunan pasifizmi dile getirdiler (Hause 1984, 192-193; Thébaud, 2007, 247-251)¹⁰ Saumoneau savaşı sınıf dayanışmasının ihlali ve 1989 İkinci Enternasyonel'inde kabul edilen sosyalizm ilkelerine ihanet olarak değerlendirdi ve Mart 1915'te barış çağrısıyla toplanan Berne konferansındaki diğer sosyalist kadınlara katıldı (Sowerwine 2008, 144-148).

Berne dönüşünde ve 1915 yılının geri kalanında Saumoneau sosyalist kadınların birlikte mücadelesi için konuştu: "Cinayetler artık yetti ... barış." Konferanstaki görüşlerini geliştirdi ve siyasi hakları olmayan, dolayısıyla savaşın yaratılmasında hiçbir rolü olmayan kadınların barış talep edebilmek için biricik bir konuma sahip olduklarını iddia etti (Saumoneau, 1915).¹¹ Saumoneau tarafından Berne Uluslararası Sosyalist Kadın Konferansını desteklemek için dağıtılan diğer bildiriler de "proletarya kadınlarına" seslenerek "kocalarınız neredeler? oğullarınız neredeler?" diye sorar ve kadınları mücadele vermeye ve erkeklerini kurtarmaya teşvik eder (Sowerwine ve Sowerwine 1985). Posterler, kartpostallar, kitapçıklar özellikle kadınlara hitaben yazılmıştı ve savaşın neden olduğu acıların hassaslığına sesleniyorlardı. Barış için Kadın Komitesi (*Le Comité Féminin pour la Paix*) gibi örgütler astıkları pankartlarda kadınlara hitap ederek yeterince "korkunç katliam," yeterince "dul ve yetim" olup olmadığını sordular.¹² 1915 yılı boyunca Saumoneau ve diğerleri dağıttıkları broşürlerde bu çağrıya devam etti ve "ölümler yetti, artık barış" dediler, bu mesajı feminist bir tavırla geliştirdiler: "Kadınlar barış ve haklarını istiyor." (Sowerwine ve Sowerwine 1985) Aynı yılın Aralık ayında yayımlanan "Un Devoir Urgent pour Les Femmes" [Kadınlar için Acil bir Görev] başlıklı ve kadınların "gerçek görevinin" savaşı desteklemek değil savaşın sonunu getirmek olduğunu söyleyen kısa bir

kitapçık sosyalist parti içerisinde skandal yarattı (Sowerwine ve Sowerwine 1985). Bu tür yayınlar ve kadınların görevinin savaşı bitirmek olduğu mesajı, özellikle de savaş döneminde, ancak küçük bir azınlığın sesiydi.

Feminist savaş karşıtı mücadele cılız olsa da, Fransız hükümeti buna 1915 yılının Ekim ayında yayımladığı “Barış Destekçisi Feminist Kampanya” başlıklı uzun bir raporla cevap verdi. Raporda pasifist feminist kampanyanın cazibesinin sınırlı olduğunu belirtilirken, şu noktaya da dikkat çekiliyordu: “[Kampanyanın] savunucuları biliyorlar ki aslında kadının etkisi son derece büyük olabilir. Kadınlar ilk önce ailede sonra da başka mecralara kıyasla eylemin daha az belirgin ama daha yaygın, daha ciddi ve daha uzlaşmaz olduğu toplumun dişil ögesinde kendilerini ortaya koymaya çağrılıyorlar” (Ekim 1915). Buradaki dil gösteriyor ki hükümetin endişesi bir avuç pasifist feminist kampanyacıdan ziyade kadınların bütünü. Rapor sonrasında üç potansiyel aktivist grubu irdeliyor: orta sınıf feministler; sosyalistler ve sosyalist kadınlar, özellikle de Berne konferansı ile ilişkili olanlar ve feminist enternasyonal savunucuları. Raporun sonuç bölümü pasifizmin köklerinin hain yabancıların, özellikle Almanların, etkisinde olduğunu vurguluyor ve feminizmin ülkedeki ahlaki çöküşe katkılarına karşı dikkatli olunması çağrısında bulunuyor. Rapor boyunca kullanılan retorikteki en dikkat çeken özelliklerden biri feministler olarak örgütlenen kadınların ortaya koyduğu çifte tehditti. Metin kadınlar hakkında iki yaygın endişeyi ifade etti: kadınların ev içinde ve ailede sahip oldukları iddia edilen “güç”leri ve “açık eylem”e direnen, bunun yerine duygusal, üzücü, uzlaşmaz ve kontrol dışı kalmış dişil ögenin temsil ettiği kaypaklık.

Polis savaş karşıtı kadınların ve kadın örgütlerinin faaliyetlerini izlemeye ve bunları Sûreté’ye (Fransa polis teşkilatına verilen eski isim – ç.n.) bildirmeye devam etti. Fakat feministlerin, sosyalistlerin ve sendikacıların savaş zamanı düzenledikleri ve doğrudan savaş karşıtlığıyla ilgili olmayan toplantılarla ilgili dosyalar da tutuldu. Ancak burada kadınların savaş karşıtı başka bir potansiyel direniş türü de incelenmeye değer. Kadınların en yüce görevlerinden bir tanesi çocuk (özellikle de geleceğin askerleri olacak erkek çocuklar) doğurmak ve yetiştirmek olarak kaldıysa da bu rolü reddetmeye yönelik herhangi bir teşebbüs, ister hamileliği sonlandırmak yoluyla ister “Malthusçu” (doğum kontrol yanlısı) olmak yoluyla olsun, savaş döneminde yıkıcı ve sadakatsiz bir edim olarak yorumlanabilirdi. Fransa’daki kürtaj yasasını değiştirme tartışmalarının ya da Joséphine Barthélemy vakasındaki çocuk katline verilen tepki üzerine kitabın ikinci bölümünde yapılan değerlendirmelerin gösterdiği gibi, hamileliğin bir Alman’ın tecavüzü sonucunda oluştuğu iddia edildiği durumlarda dahi bu konulara çok fazla anlam yüklendi. Böyle bir ortamda “normal dişilik”ten sapan herhangi bir tavır önerisi *union sacrée*’ye, yani toplumsal düzene yönelik bir tehdit olarak okundu.¹³

1917 krizi ve H       Brion Vakası

18 Kasım 1917’de, Paris’te yayımlanan *Le Matin* günlük gazetesinin ilk sayfasındaki kısa bir yazı Auguste Rodin’in ölümünü duyururken çok daha uzun bir yazı lise   ğretmeni H       Brion’un tutuklanması üzerineydi ve yazıda bu tehlikeli kadının uzun zamandır “Malthus  luk, mağlubiyetçilik, antimilitarizm [ve] anarşi” gibi fikirlerin izinden gittiğ   iddia ediliyordu. Bu ilgi eksikliğ   Rodin’e verilen değ  rin azlığına işaret ederken, mağlubiyetçilik su  unun ve kadınların savaşa verdikleri ahlaki desteğ  in savaş dönemi Fransasındaki önemini de ortaya koyuyor.

Brion’un davası için destekçileri gösteriler düzenlerken Brion dört ay boyunca St. Lazare Hapishanesi’nde kaldı. 1918 yılının Mart ayında, o ve onun mektuplarını alan, sendikalist harekette faal bir asker Gaston Mouflard, “baştan çıkarıcı” propaganda yapmak ve yaymakla suçlanıp Birinci Savaş Konseyi tarafından ihanetle yargılandılar. Öğretmenlerin, sosyalistlerin ve feministlerin tanıklıkları dinlendikten sonra konsey her ikisini de suçlu buldu. Brion’a daha ağır bir ceza veren mahkeme cezaların infazını erteledi.

Her ne kadar vatana ihanetle yargılandılarsa da, su  ları yeni bir terim olan “mağlubiyetçilik” (Slater 1981, 42-113) olarak adlandırıldı. 1917 Fransasında bu terim zafer kazanılınca kadar savaşmak yerine müzakereyle savaşı sonlandırmayı savunma su  u olarak anlaşılmaya ba  lanmıştı. Mağlubiyetçilik kavramının tanımı, her ne pahasına olursa olsun barışı kabul etme isteğ  ini olduğ   kadar savaşın gidişatına dair eleştirel olmayı da içeriyordu. Mağlubiyetçilik ayrıca bazı davranış, ifade ve siyasi ilişkilerle bağılantılı bir şekilde değ  erlendirilmeye ba  landı. Özellikle de muhtemelen 1917 sonunda yayımlanan tarihsiz bir kitapçık mağlubiyet  ilikle feminizm arasındaki ilişkiyi açıkça ortaya koyar.   mile Janvion’un *Le f  minisme d  faitiste* [Mağlubiyetçi feminizm] özel olarak feminizmin Brion, S  verine, Marguarite Durand, Hubertine Auclert ve Nelly Roussel gibi *paciboche*¹⁴ ve *d  faitiste* [mağlubiyetçi] liderlerine gönderme yapar ve “iddia ediyorum ki mağlubiyet  iliğ  in tarihi,   ğrenildiğ  i vakit, feminizmin onur listesinin ilk sıralarında olmayı hakedeceğ  ini açıkça gösterecektir” der (Janvion, 1917).

Elbette, devletin vatandaşlarını ve onların fikirlerini denetleme derdi Birinci Dünya Savaşı dönemine özgü değ  ildi. Ancak, savaş bu süreci hızlandırdı ve kişi özgürlükleri üzerindeki baskıyı yoğunlaştırdı (Paxton, 2011). Savaş dönemi Fransa toplumu üzerinde olan çalışmasında Jean-Jacques Becker ikna edici bir şekilde gösterir ki savaş lehine oluşan uzlaşma hem savaş öncesinde üretilmeli hem de savaş boyunca idame ettirilmelidir (Becker 1986, 3-4). Hem feminist hem sosyalist hareketin savaş öncesi dönemdeki gündemine bakıldığında, enternasyonalist pasifist duruşun devamlılığını görmeyi bekleyebilirsiniz. Ancak savaşa verilen ilk tepki, sosyalistler arasında bile, savaş seferberliğ  ine neredeyse bütüncül bir desteğ  i

yansıtmaktaydı. Muhalif sesler ancak bir süre sonra yükselebildi. Dahası bu çılgınlıkların genel kamuoyu üzerindeki etkisi son derece azdı. Sansür, en azından ilk başlarda, bu fikirlerin yayılmasını zorlaştırdı ve “savaşa verilen niteliksiz destek dışında her şey istisnaiydi” (Becker 1986, 82-83).

Ancak, 1917 yılı Fransa’nın savaş seferberliğinde bir başka kriz anını temsil eder. 1917, grevlerin (mühimmat üreticisi kadınlar da grev yapanlar arasındaydı), ayaklanmaların ve savaşın devamlılığına ilişkin siyasi ve toplumsal eleştirilerin yılı olmuştur (Becker 1986, 204). Her ne kadar ayaklanmalar ve işçilerin bezginliği ciddi sonuçlar doğurmamış olsa da, yaşananlar Fransız ahlakının saldırıya uğrayabileceğini gösterdiler. Bu tehditlere karşı sivil ve askeri makamlar kamuoyu algısına daha yakın alaka göstermeye başladılar (Becker 1986, 236). Rus Devrimi ve Rusya’nın önce muhtemel sonra fiiliyata geçen ittifaktan ayrışması ile yerel ahlaki krizin bir araya geldiği koşullarda, hem açık savaş karşıtlığı hem de sosyalistlerin ve radikallerin acil barış görüşmeleri talepleri *union sacrée* için gerçek bir tehdit oluşturuyor gibiydi (Becker 1986, 248).¹⁵

1917 ve 1918 yılındaki vatana ihanet davaları daha geniş ve hissedilir bir ahlaki ve siyasi krizi yansıttı. Brion’un davası bu krizin önemli bir parçasını oluşturdu çünkü onun yargılanması kadınların özel rolünü öne çıkardı.¹⁶ Davalara Paris gazeteleri geniş yer verdi; tutuklanmalar, suç ithamları ve duruşmalardan alıntılar 1917 sonbahar ve 1918 bahar ayları boyunca neredeyse her gün gazetelerde yer buldu. Ancak hükümetin uyguladığı baskının yoğunluğuna katkı sunan unsurların detayları, örneğin grevlerin ve ayaklanmaların yaygınlığına dair kapsamlı görüşler, halka ulaşamıyordu. Dahası, “Bolo Vakası”, “Malvy Vakası”, “Bonnet Rouge Vakası” ve “Caillaux Vakası” gibi olaylar, muhtemelen, bunlara müdahil olan kişilerin kimlikleri ve vakaların içeriğinden ötürü ilgi topladılar. Suçlananlar arasında, eski bir başbakan ve Radikallerin lideri Joseph Caillaux ile işçileri bakanı Louis Malvy yer alıyordu.¹⁷ Esasında, kamusal olarak mutlak zafer yerine barış görüşmelerini savunan ve bu fikirleri benimsediği tespit edilen herkes mağlubiyetçilik ve vatana ihanet suçlamalarına maruz kalıyordu.¹⁸ Savaşa karşı çıkmak, kişinin sadakatini ve Fransız vatandaşı olarak kimliğini sorgulanabilir kılıyordu. Kişi bir an önce savaşın bitmesini arzulasa dahi, kişinin ülke sevgisi ancak savaşı *koşulsuz* bir şekilde doğrulanabiliyordu (Rolland, 1914). Savaş karşıtı kadınlar için durum biraz daha karışıktı. Çünkü onlar savaşıyorlardı, vatanperverliklerini kanıtlayabilecek bir yolları yoktu, savaşa verdikleri ahlaki destek hariç.

Ancak Hélène Brion davasında savaşı destekleyip desteklemekten daha fazlası mevzubahisti. Hélène Brion vakasının önemi, onun feminist aktivist statüsünden ve savaş seferberliğine kadınların katkılarının ya da ket vuruşlarının özgün doğasından kaynaklanıyordu. Davasının esası savaş dönemi siyasi haklar üzerine tartışmalarla, kadınların toplumla çocuk arasındaki

dayanışmasının sınıf dayanışmasını aştığını hissetti ve bu tutumunu 1917’de yayımlanan *La voie féministe* [Feminist ses] makalesinde yineledi. Confédération Générale du Travail ve sosyalist partiyi kadın hakları mücadelesinin gündeme alınması konusundaki beceriksizliğinden ötürü eleştirdi.²¹ Kişisel çabalarından bir diğeri de feminist bir ansiklopedi derlemek oldu ve “ataerkil” yapıları protesto etmek amacıyla, ansiklopedide yer verdiği kişileri soyadlarına değil adlarına göre alfabetik sıraya dizdi. 1919’da *La Lutte Féministe* [Feminist Kavga] isimli haftalık bir gazete kurdu.²² Birincil siyasi aidiyeti feminizmdi ancak feminizm onu sosyalizme ve antimilitarizme götürdü. Pek çok sosyalist için olduğu gibi, onun da ilk duruşu *union sacrée*’yi desteklemek oldu. Ancak giderek daha fazla hayal kırıklığı yaşadı ve sonuçta ulusal aktivist öğretmenler sendikasının sekreteri olarak savaş seferberliğiyle çatışma içine girdi (Flammant 1982, 240-241; Brion 1918, 33-35).

Öğretmenler Üçüncü Cumhuriyet’in kurulmasında önemli bir görev üstlenmişlerdi. Eğitim 1880’lerin başında seküler, ücretsiz ve zorunlu olmuştu ve Cumhuriyetçi siyasetin temel parçalarından biri haline gelmişti (Magraw 1986, 216). Dahası, kadınlar için nadir mesleklerden biri öğretmenlikti, her ne kadar kadın öğretmenler sadece kız öğrencileri eğitebiliyor olsalar da. (Wishnia 1987, 104-106). Dolayısıyla devlet, öğretmenlerin sadece Cumhuriyet değerlerinin örnek modeli olmalarını beklemekle kalmıyor onların milli kimliğin aktarıcısı olmalarını da istiyordu. Bunun ötesinde, ruhban sınıftan olmayan bu eğitimci ve devlet okullarındaki öğretmenler, Katoliklikle özdeş sağdan ziyade siyaseten sola daha yakın olan Cumhuriyet’in hizmetkarları olarak görülmüşlerdi. Ancak çok azı aktif veya militan sosyalistti.

Aktivist öğretmenler için Öğretmenler Sendikası Federasyonu bir kaleydi. Sendikaları, tarihçi Thierry Flammant’ın ifadesiyle ilerici bir karşı kültür yaratmıştı (Flammant 1982). *L’École Emancipée* [Kurtarılmış Okul] dergilerinde Ulusal Federasyon savaş arifesine dek enternasyonalist, feminist ve hatta pasifist görüşleri ifade etmişti. Savaşın patlak vermesiyle birlikte hükümet öğretmenlerin ahlaki değerleri yüksek tutmasını bekledi.²³ Çatışmalar başladığından itibaren, hükümet öğretmenlerin Fransız değerlerini ve Fransa’nın zaferinin kesinliğine dair inancı yaygınlaştırmasını emretti. 1915 Eylül ayında yayımlanan bir genelgede, Halk Eğitim Bakanlığı eğitimcilerin “ordularımızın mücadelesinde eğitimin ne kadar önemli olduğunu zaten bildiklerini” vurguladı. Genelge öğretmenlerin savaşı her türlü eğitsel faaliyete dahil etmelerini salık verdi. Her gün “asker mektuplarından özenle seçilmiş parçalar” okutulması ve böylece “öğrencilerin ruhlarının savaşın günlük aşamalarıyla doldurulması ve hislerinin askerlerimizin gösterdiği kahramanlık mertebesine yükseltilmesini” önerdi (Ekim 1915, 17). Militarizm ve sağcı milliyetçilikle eğitimcilerin bu doktrini “tebliğ” etme görevleri arasındaki bu açık bağlantı savaş karşıtı öğretmenlerin sorunlarını daha da büyüttü. Bu durum Brion’un ve

diğer öğretmenlerin (ve feministlerin) bile neden ilk başta savaş seferberliğine destek verdiğini açıklamaya yardımcı olabilir (Ferré 1955, 176).

Bu resmi görevlerine rağmen, Dignaclı Marie ve François Mayoux gibi savaş karşıtı aktivist öğretmenler itirazlarını giderek daha yüksek sesle dillendirmeye başladılar. 1917 tarihli kitapçıları *Les instituteurs syndicalistes et la guerre* [Sendikalist eğitimciler ve savaş] sınıflarda Almanya'ya saldıran ve savaşı yücelten propaganda yapmayı sorgulayan pasifist öğretmenlerin sesi oldu. Eğitimdeki ikiyüzlülüğü kınayarak savaş dönemi Fransasındaki mantığın temellerine itiraz ettiler. Çocuklara bunlar yerine “savaş ahlaksızlıktır, insafsızlıktır, yıkıcıdır” şiarının öğretilmesini savundular (Sowerwine ve Sowerwine, 1985). Federasyonun çabalarını destekleyerek (ve Brion'u ismen anarak) öğretmenleri savaşı açıkça kınamaya davet ettiler. Tepkiler hızla yağdı. Mayouxlar Temmuz 1917'de tutuklandı ve 5 Ağustos 1914 yasasına karşı gelmekten (yani, savaş dönemi sansürü ihlal etmekten) yargıldılar.²⁴ Ekim ayında Mayouxlar altı ay hapis ve 100 frank para cezasına çarptırıldılar (Ferré 1955, 180-181). Bu yasa uyarınca yargılanan öğretmenler sadece onlar değildi.²⁵

Brion, sendika başkanı olarak, savaş karşıtı mücadelede kendine düşen rolü üstlendi. Öğretmenler sendikasının sekreteri olarak, 1915 Ocak ayında sendika faaliyetlerini tekrardan canlandırdı. Aynı yılın Haziran ayı geldiğinde, bazı öğretmenler savaş karşıtı örgütlenmeler oluşturmaya başlamışlardı. Marie Mayoux önderliğindeki bu “devrimci” öğretmenler, federasyonun Ağustos ayındaki kongresinde savaş karşıtı mücadele için sendikadan tam destek talep ettiler. Ağustos ayındaki bu kongredeki uzun tartışmalar akabinde federasyon ve Brion daha radikal pasifist duruşu benimsedi. Bu, Fransız antimilitarizminin büyük ölçüde kaynağı haline geldi (Becker 1986, 151-153; Ferré 1955, 174-180). Bu andan itibaren Brion'un başını çektiği militan öğretmenler ve sendikaları, öğretmenlik mesleğinden ihraç edilmekle tehdit edildikleri zamanlarda dahi, barış anlaşması yapılmasını destekleyen çalışmalar yaptılar.

Brion'un savaş karşıtı sosyalist azınlığa desteğinin aşikar bir hal almasıyla birlikte, hükümet yazışmalarını denetlemeye ve katıldığı toplantıların kaydını tutmaya başladı. Savaş karşıtı çalışmalarına başladığı anda, Brion pasifist hareket içerisinde kadınların seslerinin marjinalleşme ve baskılanma tehdidi altında olduğunu farketti. Aralık 1915'te, feminist savaş karşıtı bir yayının baskı altına alınmasını protesto eden bir mektubun altına başka yazarlarla birlikte imzasını attı. Mektupta “erkekler rahatça savaş karşıtı propaganda yapabilirken kadınların aynı konuda propaganda yapmasının engellendiği yeni bir vaka” olduğu yazıldı (Brion, 1915). Böylelikle savaş karşıtı mücadelenin bir sosyalist, bir sendika lideri ve kesinlikle bir feminist olarak gerekli olduğuna ikna olmaya başladı.

1916 yılının sonunda, Brion'un bu üç cephede yükselen aktivizmi onun "pasifist propaganda yaptığı bilinen kişiler" listesine girmesine neden oldu. 1916 ve 1917 boyunca Emniyet Müdürlüğü, çalışmalarıyla ilgili detaylı belgeler biriktirdi ve Brion'a gelen mektuplar kopyalanarak dikkatlice kaydedildi.²⁶ Brion sadece öğretmenler sendikasında önemli bir görev üstlenmekle kalmadı. 1917 baharında Seine'de grev yapan kadın işçilere verdiği destekle etki alanı genişletti (Dubesset, Thébaud ve Vincent , 216). Dubesset, Thébaud ve Vincent'ın Seine'de kadın işçiler üzerine yaptıkları çalışmada da ifade edildiği gibi, mühimmat üreticisi kadın işçilerin grevi savaş seferberliğini topyekün tehdit etti ((Dubesset, Thébaud ve Vincent , 216-217). Jean-Jacques Becker ise, tam tersine, 1917 grevlerinin genel yorgunluk ve ekonomik endişeyi yansıttığını, savaş karşıtı hislerle mutlak ilişkisi olmadığını iddia etti. Yine de, Laura Downs'un daha sonra iddia ettiği üzere, 1917 Mayıs-Haziran kadın grevi ekonomik olduğu kadar siyasi saiklerle de yapılmıştı ve yetkililerce mağlubiyetçilik işareti olarak algılanmıştı (Becker 1986, 211-212). Polisin tuttuğu kayıtlardaki yorumlar ve Brion'a gelen mektupların da gösterdiği üzere, Brion'un dahil olduğu "sarsıcı" kampanyalar sadece sendikal hareketteki kadınları desteklemekle sınırlı değildi. 1917 Temmuz'unda, hükümet, aleyhindeki "ön" soruşturmayı başlattığında, Brion, çoktan "tavırları hırpani, konuşmaları ve yazıları histerik, tüm ülke çapındaki sendikalist yoldaşlarının heyecanını kamçılayan kadın" olarak tanımlanıyordu.²⁷ Bu tasvir onu hem küçümsüyor hem de "histerik", ahlaksız ve ikna gücü yüksek olmasından ötürü potansiyel bir tehdit olarak işaret ediyordu.

Kendini savaş karşıtı aktivist azınlığa adanmış (ve her ne kadar halk nezdinde olmasa da kesinlikle polisin gözünde adı çıkan) Brion, özellikle Mayouxlara ait kitapçıları dağıtmaya devam etti. Şüphesiz, Mayouxların kitapçılarında isminin anılması yetkililerin onu yargılamak için gösterdikleri ilgiye katkı sağlamıştır; ancak kendi faaliyetleri ve sözleri de kendi başlarına zaten yeterince dikkat çekmişti. Sosyalist "pasifizm" ile ilişkilendirilecek olan Zimmerwald Sosyalist Konferansına katıldı. Dahası, 1917 tarihli eseri *La voie féministe* tehditkar bir görüşü, kadınların savaşı bitirmek için ortak bir istek paylaştıklarını (her ne kadar, medeni ve siyasi haklardan mahrum oldukları için, bu istek doğrultusunda hareket edemeseler de) savundu (Brion 1989, 93). Temmuz ayı sonrasında resmi soruşturmanın şiddeti artınca, 1911'den beri çalıştığı Pantin'deki okulun idaresi endişelendi ve Ekim 1917'de sözleşmeleri askıya aldı.

Savcılık Brion'a karşı iddianemeyi Temmuz ve Kasım ayları arasında hazırladı ve Brion 17 Kasım'da duruşmaya çağrıldı. Avukatı hazır bulunmadan ifade vermeyi reddeden Brion tutuklandı ve diğer öğretmenler Suzanne Dufour ve Gaston Mouflard ile birlikte "mağlubiyetçilik" propogandası suçuyla itham edildi. Saint Lazare hapisanesine götürülen Brion, karşı çıkmasına rağmen psikiyatrik bir muayeneye tabi tutuldu. Brion, Mouflard ile

birlikte Birinci Savaş Konseyi tarafından yargılandıkları 1918 yılının Mart ayına kadar orada kaldı. Joignyli öğretmen Suzanne Dufour hakkındaki suçlamalar doktorların sağlık durumundaki hasassiyeti bildirmeleri sonrası düşürüldü. Bu süreçte, Brion'un avukatı, meşhur Oscar Bloch, müvekkilinin sivil bir mahkemece yargılanmasını talep ettiyse de bu talep reddedildi.

Olayları genel hatlarıyla sıralamak Brion'un tutuklanmasının yarattığı muazzam etkiyi anlatmaya yetmez. Paris'in günlük gazeteleri, radikal sağ kanat *L'Action Française*'den sosyalist *L'Humanité*'ye, bu görünürde karanlık öğretmenin tutuklanmasını an be an bildirdi. *Petit Parisien*'in 18 Kasım 1917 tarihli sayısındaki kısa bir makalenin başlığı “Mağlubiyetçi Propaganda: İki Öğretmen ve Bir *Mobilisé* [iştirakçi] Yargılanacak” oldu. Makalede, Hélène Brion Hanımefendi'nin “mağlubiyetçi ve devrimci propagandayı [yaygınlaştırmak] amacıyla cepheye ve fabrikalara Lozan'da ve Cenevre'de basılmış kitapçıklar, el ilanları dağıtmış” (Kasım 1917) olduğu belirtilir. Diğer Parisli gazeteler ise onun “Malthusçuluk, mağlubiyetçilik, antimilitarizm ve anarşi [takipçisi]... devrimci grupların bir üyesi” olduğunu iddia etti. *Le Matin*'in ilk sayfası ona “Suffragette!” diyerek saldırdı (Kasım 1917). *Le Figaro*'nun “Milli Müdafaya Karşı Suçlar” başlıklı sütununda mağlubiyetçi öğretmenler tartışıldı ve Clemenceau'nun gazetesi (ismi *L'Homme Enchainé* [Zincirlenmiş Adam] iken *L'Homme Libre* [Özgür Adam] şeklinde değiştirmiştir) “İhanet” başlığı altında “antimilitarist mağlubiyetçi, *bochophile*²⁸ ve Malthusçu” propoganda yapan “bir öğretmenin tutuklanması” hakkında yazı yayımladı (Kasım, 1917).²⁹ “Mağlubiyetçi Propaganda” başlığı altında *L'Action Française* nasıl olur da vatanperver olmayan çizginin Fransa'ya erişebildiğini sordu ve Brion'un daha önce tutuklanmamasına duyulan şaşkınlığı ifade etti. *Le Petit Journal* “Mağlubiyetçiliğe Karşı Soruşturmalar” başlıklı kısa bir makale yayımlarken *L'Écho de Paris* mağlubiyetçiliğin savunucusu tutuklandı şeklinde haber yaptı (Kasım 1917). Duruşmadan önce, basın tarafından sanık çoktan mağlubiyetçilik suçundan mahkum edilmiş görünüyordu.

Ertesi gün, Brion'un davası, *Le Matin*, *Le Petit Journal*, *Le Petit Parisien* ve başka pek çok gazetenin baş sayfasında kendisine yer bulurken, ilerleyen günlerde de “vakanın” gelişimindeki olayların detayları düzenli olarak haber yapıldı. Bu ilk sayfa makaleleri (makalelerden birine “Hélène Brion, Erkeksi Kılığıyla” başlıklı bir boy fotoğrafı eşlik eder), Brion'u “Fransa'da mağlubiyetçilik propagandası yapmak üzere kurulmuş” bir örgütün irtibat kişisi, bir ajitatör olarak sundular (Kasım 1917). Clemenceau'nun *L'Homme Libre* gazetesi bunu daha da ileri götürerek defalarca ve hatalı bir şekilde, Brion vakasında yakın zamanda yirmi işbirlikçinin daha ortaya çıkacağını savundu (Kasım 1917).

Le Petit Journal ise daha dengeli bir görüşe yer verdi. Kendi araştırmasını yaparak “her iki” tarafa da iki sütun ayırdı. Bu sütunların başlıkları şöyleydi: “suçlamalar ne diyor” ve “arkadaşları ne diyor.” Makale, Brion’un odasında “her türden” insanı ağırladığını, broşürler dağıtmak için Paris’teki devrimci toplantılara katıldığını ve feminist ve anarşist gruplara üye olduğunu iddia ederek Brion’a saldıran bir öğretmenin sözlerine yer vererek başladı. Adı verilmeyen öğretmen Brion’u “çifte tehlike” olarak tanımlıyordu çünkü diğer öğretmenlerle arkadaşlık kurarak onları da devşiriyordu. Brion’un aş evinden arkadaşı olan ismi verilmeyen bir başka öğretmen ise Brion’u bambaşka bir şekilde tanımlıyordu: Brion diğer öğretmenlere destek veren yardımsever bir öğretmendi ve bisiklet sürerdi. Bisiklet meselesine yer verilmesinin nedeni, onun alışılmadık erkeksi kılık kıyafetine, örneğin bisikletçi kıyafetleri gibi, bir açıklık getirmektir. Bunlardan başka, bu tanık, Brion’un ona bir İngiliz süfrajette olan Fell Hanım’a, Lahey’deki uluslararası feminist barış kongresine gitmeyeceğini çünkü “zamanlamanın henüz doğru olmadığını” söylemiş olduğunu anlattı. Makalenin yazarı ise şu yorumu ekledi: “Brion Hanım’ın görüşlerinin o zamandan bu yana değiştiğine inanmalıyız.”(Kasım 1917)³⁰

Brion’un tutuklanmasına dair kullanılan görseller ve anlatılar davasında cinsiyetinin önemini göstermektedir. “Malthusçuluk” suçlamasındaki ısrar ve neo-Malthusçu kitapçıklara sahip olması dışında Brion’un doğum kontrolünü savunan hareketle bir ilişkisi olduğunu gösterir çok az kanıt vardı. “Mağlubiyetçilik”, “anarşi”, “antimilitarizm” gibi terimler sadece solcu faaliyetler için kullanılırken çocuk doğurmanın teşvik edildiği savaş dönemi Fransa’sında, “Malthusçuluk” özellikle cinsiyetlendirilmiş bir tonda kullanılan ve feminizm korkusunu imleyen anahtar kelimelerdendi. Feminizm Malthusçuluk ile ilişkilendiriliyor ve böylece feministler, kadınların en önemli ve doğal vatanperver rolünü, yani anneliği reddetmekle suçlanıyorlardı. Tutuklanmasına dair ilk haberlerde, Brion, bir kadın ve bir feminist olarak yargılanıyordu. “Erkeksi kostüm” içinde sunulan resimleri “dişiliğinin” olduğu kadar “Fransızlığı”nın da ne kadar sorgulandığını gösterdi.³¹

Günlük gazeteler hınçla Brion’un zararlı ve vatan düşmanı hareketlerini ayıplayıp “dişiliği”ne saldırırken, mesleği de oldukça fazla vurgulandı ve diğer öğretmenlerden farklı olduğu gösterilmeye çalışıldı. 20 Kasım tarihli *Le Petit Journal* Paris’teki okulların müdürünün sekreteri M. Hanım ile bir röportaj yayımlandı. M. Hanım, Brion’u tiksindirici çalışması için meslektaşlarının yardımını kazanmaya çalışan bir “baştan çıkarıcı” olarak nitelendirdi. M. Hanım her ne kadar Brion’un zekasını ve hizmetlerini ve “çocuk sevgisini” takdire şayan bulsa da yine de Brion’un son derece “gururlu” ve “çok tehlikeli” olduğunu vurguladı.³²

Brion’un evi arandıktan ve çok önemli deliller (Lenin ve Trotsky’nin resimleri, “mağlubiyetçi” edebiyat eserlerinin kopyaları ve mektuplar) bulunduktan sonra basının ona olan ilgisi giderek

azaldı. Yine de basının yağdırdığı olumsuz eleştirilerin birikimi sonucunda ortaya çelişkilerle dolu bir tablo çıktı. Brion hem histerik hem de erkeksi, hem sorumsuz hem tehlikeli, hem baştan çıkarıcı hem zorlu biri olarak tasvir ediliyordu. Bir başka ifadeyle hem erkeksi hem kadınsı olduğuna dair imalar vardı. Dolayısıyla Brion hem “doğal olarak” dişil (histerik, sorumsuz bir baştan çıkarıcı) hem “doğal olmayan” eril (erkeksi, tehlikeli, gözükara) olmakla suçlanıyordu.

Bu saldırılar, özellikle de onu “erkeksi kostümü” içinde gösteren fotoğraf ³³, destekçilerinin hızla tepki göstermesine yol açtı.³⁴ *L’Humanité* gazetesinin 20 Kasım 1917 tarihli sayısında yayımlanan bir makalede, Brion’un arkadaşları en azından beş Paris gazetesinde çıkan yanlış bilgileri düzeltmeye çalıştılar (Kasım, 1917). Brion’u yargılamak isteyenler “kamuoyu nezdinde Brion’a karşı yanlış duygular uyandırmaya ve suçluluk kanaati yerleştirmeye çalışıyorlar. Bu duruşmalardan pişmanlık duyulacak çünkü her şeyden öte gazetecilerin ısrarla vurguladıkları olguların hiçbirini kanıtlanmamıştır”(Kasım, 1917).³⁵ Brion, Pantin İşçileri Yetimleri Cemiyeti sekreteriydi ve cemiyet tarafından hem tutuklanmasını hem de basının kendisine yönelik saldırılarını eleştiren bir dilekçe hazırlanarak imzaya açıldı: “Bizler onu sevenler, bizler ona karşı yüce ve derin bir saygı ve hayranlık duyanlar, ona haksızca saldırılmasına izin vermeyeceğiz” çağrısında bulundular ve davasının bir “hak, özgürlük ve demokrasi” davası olduğunu savunarak onun için imza topladılar.³⁶ Brion’un kendisi de *Le Matin* editörüne Aralık ayının başlarında bir mektup yazarak hakkındaki suçlamaları reddetti (Aralık, 1917).

Brion’un tutuklanmasından iki hafta sonra, arkadaşı ve Pantin İşçi Yetimhanesi’nin kurucusu Madeleine Vernet, Brion’un davasını açıklayan ve bunun yeni bir Dreyfus vakası olduğunu savunan bir kitapçık yayımladı.³⁷ Vernet otuz sayfa boyunca Brion’un davasına dair “olguları” sunmaya ve hakkındaki olumsuz kanaatleri değiştirmeye çalıştı: “Bu aşağılık paçavralardan Hélène Brion’un tehlikeli ve şüpheli bir kişi, anarşist, devrimci, Malthusçu, antimilitarist, mağlubiyetçi... olduğu ortaya çıkıyor. Açıkça dile getirilmeyen casus kelimesi bile satır aralarında görülebilir.”³⁸ Bu iftiralara karşı Vernet adanmış, cömert, güzel ruhlu, çocuklara, işçilere ve kadınlara yardım etmeye kendini adanmış bir karşı portre resmetti. Brion’un zekasını ve ahlaklı duruşunu doğrulayan meslektaşlarından ve öğretmenlerinden alıntılara yer verdi. Brion’un “kadınsı” doğasını hep vurguladı. “Erkeksi kostümü içinde Hélène Brion” fotoğrafına karşı Vernet Brion’un üzerindeki bir bisikletçi kıyafeti olduğunu ve bu kıyafeti aşevinde çalışmak gibi “zor bir işi yerine getirirken” giydiğini iddia etti. Çoğu kadın bisiklet kullanmadığı için Brion’un bisikletçi kıyafeti giymesi ve dolayısıyla bisiklet kullandığını kabul etmesi kadınsı olmayan davranışlar sergilemesini ima edebilirdi. Fakat Vernet bu iddiayı, Brion’un bu kıyafeti kadınlara has bir iş olan fakirlere yemek dağıtım sırasında giydiğini öne sürerek reddetti. Kılık kıyafeti nedeniyle yapılan imaya rağmen, Vernet “messieurs les journalistes” [gazeteci beylere]

seslenerek Hélène Brion'un "esasen bir kadın olduğunu" vurguladı. "Sahip olduğu tüm nitelikler dışıdır ... Bir kadının kalbine [sahiptir], güçlü ve asil bir kadının kalbine" (Vernet, 18-19). Ve Vernet meselenin özüne girmiştir: Brion'un kadınsal erdemi. Bu, Brion'un dışilliğini kanıtlama ihtiyacı suçunun derinliğiyle cinsiyetinin ne kadar birbiriyle ilişkili olduğunu gösterir.

Vernet'nin savunması savaşa direnenlerin şiddetle baskı altına alındığı, her türlü muhalif ses ve eleştireye tahammülün azaldığı bir süreçte gerçekleşti. Dolayısıyla, Vernet, Brion'un sadece kendi ideallerine değil, kabul edilebilir kadınsal ideale de sadık olduğunu göstermeye çalıştı. Brion'un neden hedef haline geldiğini sorgulayarak, Vernet sadece Brion'un pasifizmi ile hakiki mağlubiyetçilik arasındaki farkı aydınlatmaya çalışmamış aynı zamanda Brion'u büyük bir dava uğruna mücadele eden bir şehit olarak resmetmiştir. Brion pasifist bir fikiri temsil ediyordu. Vernet bunu mağlubiyetçilik şeklinde tanımlayarak küçümsemiyor, bunun yerine ülke ve insanlık sevgisi olarak temellendiriyordu(Vernet, 24). "Kadınların savaşın en parçalarına ayrılamaz düşmanı olması maddenin doğasından değil midir? Yaşamı yaratan, geleceğe ışık tutan, türümüzün ebedi kaynağı kadın değil midir?"(Vernet, 4) diye sorarak Brion'un feminizme inancına değiniyordu. Brion ile Dreyfus karşılaştırmasını en son yaptığı bölümde feminizmden bahsetmez. Bunun yerine Brion'a yönelik saldırının, fikirleri ve özel hayatı ve hatta tutuklanması hakkında yazılan yalanların aktivistlere, hükümeti eleştirenlere ve adalet ve barıştan bahsedenlere yönelik kirli bir kampanyanın parçası olduğunu vurgular (Vernet, 30-33). Vernet'nin yerinde bir diğer gözlemi, Brion'un yıkıcı görüşler savunduğu ve yazdığı için yargılanan tek militan olmadığıdır. "Skandallar" ve "vatana ihanetten yargılanma" üzerindeki vurgunun dikkati kasıtlı olarak dağıttığı ve savaşı sorgulamaktan uzaklaştırdığını öne sürer (Vernet, 31).³⁹

Duruşmada Brion

Ana akım ve siyasi basındaki reklamlardan sonra Brion'un duruşması 1918 yılının bahar aylarında başladı. O ve Mouflard'ın birlikte yargılandığı duruşma 1918 Mart ayının sonunda gerçekleşti ve beş gün sürdü. Brion'un yargılandığı dönemde Alman saldırıları artmıştı ve dolayısıyla tutuklandığı döneme kıyasla mahkemeye çıktığı dönem Fransız savaş seferberliğinin çok daha tetikte olduğu bir dönemdi. Duruşmalardaki tanıklıkların ve ifadelerin özetlerinin günlük olarak gazetelerde kendilerine yer bulmasına rağmen, Brion'un duruşmalarının ana haber olmamasının nedeni bu durum olabilir. Duruşmasına dair haberlerin basında gözükmesiyle kaybolmasının bir olması da bu durum ile ilgili olabilir. Yine de Brion'un duruşması yeterli ilgi topladı ki *Revue des Causes Célèbres* dergisi *Les Procès de*

Trahison başlıklı özel bir sayı yayımlayarak sadece vatana ihanet davalarına yer verdi. Bir sayı tamamen “Pasifizm ve Mağlubiyetçilik: Hélène Brion Vakası”na ayrıldı (Revue, Mayıs 1918).⁴⁰ *Revue* birçok “*Bonnet Rouge* Vakası” ve “Malvy Vakası” sayısı basmış olsa da Brion bu onura erişmiş tek feminist ve hatta tek kadın oldu.

Revue Brion’un başta muntazam ve sade bir öğretmen olarak görüldüğünü söyledi (Mayıs 1918, 131). Popüler basın da onun fiziksel görünüşüne, hal ve tavrına yakın ilgi gösterdi. Her gazete Brion’un kişiliği ve mahkemedeki tavrına dair kendi görüşünü dillendirdi. Genel itibarıyla basın, tutuklandığı ve suçuyla ilgili ilk haberlerin çıktığı döneme kıyasla duruşma sürecinde Brion’u daha sempatik yansıttı. Bir gazete, mahkemedeki ilk gününde Brion’u “Endişeli ve yarı dargın bir sesle Birinci Savaş Konseyi huzurunda soruları cevaplayan” biri olarak tanımladı (Le Figaro, Mart 1918).⁴¹ *L’Action Française* bile onu gönülsüz bir saygıyla tasvir etti: “Hélène Brion bütün bu [duruşma salonunda olanlara] çok az önem veriyor gibiydi. Yüzünde aklı başında bir ifadeyle, fırıl fırıl gözler ve hızlı cevaplarla düşüncelerini basit ve ikna edici bir şekilde ifade etti. Sadece bir an için, neredeyse sırtını tamamen konseye dönerek, salondaki izleyiciler arasında davasını destekleyen yüzler aramakla yetindi.” Milliyetçi sağ görüşlü bir gazete olan *L’Action Française* ise, son derece şaşırtıcı bir şekilde, “iyi ahlaklı” ve “çok zeki” görüldüğünü yazdı (Mart 1918).

Le Petit Parisien’de çıkan duruşmalarda çekilmiş az sayıdaki fotoğrafından birinde, Brion yorgun ve bir kolunun üstüne yaslanmış bir şekilde sırada otururken görünür. Altındaki metinde şu satırlar yer alır: “Yalnız Brion Hanım sırada oturuyor. Sınıfına özgü bir şekilde şapkasız, gri kıyafetler ... koyu mavi bir kravat ... Yüzünde bir an bir gülümseme hemen akabinde ciddiyete varan bir gerilme.” Gazeteler ve *Revue* Brion’un hiçbir zaman başında bir şapka ile resmine yer vermedi; *Le Petit Journal* kıyafetinin detaylarını günlük olarak sayfalarına taşıdı ve duruşmanın ikinci günündeki kıyafetini küçük yuvarlak bir şapka ile tamamlanmış kahverengi bir giysi olarak betimledi. *Le Petit Parisien*’in de dediği gibi, şapkasız bir Brion imgesinin onun sınıfını ve belki sıradışılığını, ona atfedilen erkeksiliği ve bir “radikal” ve bir “feminist” olarak duruşunu vurgulamak için önemli olduğu söylenebilir (Mart 1918). Kişiliğine dair *Le Figaro* ise ilerleyen günlerde şu satırları yazar:

Her ne kadar konusu olduğu iddiaların her birine karşı tepki gösterse de, Hélène Brion, bilinçli ya da bilişsiz bir şekilde Savaş Konseyi, yargıçlar ve halkın karşısına çıkmaktan, kendini özgürce ifade edebileceği ve münazara sevgisinin özgürce hüküm sürmesine izin verileceği bir yerde olmaktan memnun gözükiyordu. Her iddiaya tartışma zevkini tatmak için karşılık veriyordu. Her tartışmanın sonunda kendinden memnun olduğunu, bu memnuniyetin yüzünde bir gülümseme şeklinde belirlediğini... görebilirdiniz (Mart, 1918).

Her ne kadar suçunu ifşa etseler ve suçluluğundan emin olsalar da, gazeteler Brion'un enerjisini (kimi gazetelerde gergin olarak bahsedilse bile) ve zekasını vurguladılar. *Revue* dahi Brion'un insani anlarını, göz yaşlarını, kıskırtıcılığını ve duygularını vurguladı.

Duruşma Brion'un sorgulanmasıyla başladı. Kendisine yönelik suçlamaların dayandırıldığı kanunlar (5 Ağustos 1914 Kanununun 1. ve 2. maddeleri) açıklandıktan sonra, savcılık söz konusu "mağlubiyetçi" propagandayı yaygınlaştırmak için kullandığı yöntemler ve propagandanın içeriği hakkında detaylı sorular sordu. Brion da buna karşılık neden söz konusu broşürün yazarının yerine kendisinin yargılandığını sordu. Kasıtlı olarak genel ahlaka karşı bir kampanya başlatmaktan yargılandığı iddiasına cevaben, kendisi gibi mantıklı olduğunu varsaydığı kişilere mektup yazdığını ve metinler yolladığını iddia ederek kendisini savundu (*Revue* Mayıs 1918, 132).

Pek çok gazetede de yer bulan bir ifadesinde, Brion ifade özgürlüğü hakkını savundu: "Düşünce özgürlüğüm ve özgürce düşünme görevim var" (*Le Matin*, *Le Figaro*, *Le Petit Journal*, Mart 1918). Başka iki gazete, *Revue* gazetesinin aktarmadığı bir tartışmayı aktardı: Bunlardan bir tanesi Brion'un kadın olduğu için saldırılara maruz kaldığını söylediğini aktardı, diğeryse "sanığın kendisini feminist görüşlere düşman olanların bir mağduru gibi sunduğunu" kaydetti (*Le Petit Journal*, *L'Action Française*, Mart 1918). İlk sorguda ve duruşma boyunca, Brion feminizmi savundu ve eğitimli bir kadın olarak zekasında ısrarcı olarak, oyunu olmayan hakları ve kullandığı düşünülen etkisi arasındaki çelişki üzerine kurdu. Bizzat kendisi toplumsal cinsiyeti sahnenin merkezine yerleştirdi.

Gaston Mouflard'ın kısa ifadesinin hemen akabinde, Brion, *Revue* gazetesine göre tipik bir vatana ihanet davasındaki her zaman yapıldığı üzere, kişiliğine ve fikirlerinin geçerliliğine tanıklık yapan yaklaşık altmış tanık çağırdı. Duruşma boyunca gerçekleşen en provokatif tartışma Brion ile tanıklar arasında oldu, Pantin'deki bir diğer öğretmen Daridan Hanım ile aralarındaki gibi: "[Brion] İç savaş bizi yabancı bir ülkeyle savaşmaktan kurtarır dedi mi?" sorusuna Daridan şu şekilde cevap verir: "Evet, bunu hatırlıyorum ... Barış getirmek için kadın ayaklanmasına ihtiyacımız olduğunu söylemişti. Ben de demiştim ki "Ama bu devrim olurdu." O da barış geldiği sürece bunun önemli olmadığını söylemişti." Brion araya girerek: "Daridan Hanım, peki ya sokaklardaki kan?" diye sorar. Sorusuna açıklık getirmesi istendiğinde Brion şöyle devam eder: "Daridan Hanım'a şunu sormak isterim ki benim bir devrim istediğimi söylediğimi duyduğunu iddia ettiğinde, bundan ne anlamaktadır?" Daridan bu soruya cevaben, Brion'un "kadınların isyan etmesini istediğini" anladığını söyler. Brion tekrar karşı çıkar ve

kendisinin “şiddet kullanabileceğini ve ‘Barış için insanlar öldürülmelidir’ deyip demediğini” sorar. Bu noktada mahkeme heyeti araya girerek Brion’un görüşlerinin ve anarşist olmasının iç savaş destekçiliği olduğunu tespit eder. Ancak Brion kendi görüşlerini ifade etme hakkını savunarak: “İnsanların kan dökmesine karşı olduğum son derece açıktır ... İç savaşa karşıyım çünkü yirmi yıl boyunca yürüttüğüm tüm propaganda şiddete karşı bir isyandır, adalet ve mantığa bir çağrıdır” (Revue Mayıs 1918, 143) der. Sonrasında Brion kendi görüşünün mücadelenin kelimelerle verildiği barışçıl bir kadın devrimi olduğunu savunur. Brion “güçlenmiş” kadınların aklına olan güvenini ifade ederken feminizminin değişmez olduğunu söyler: Feminist devrimden sonra barış gelecektir.

Onun savunduğu *révolte des femmes* [kadınların isyanı] kavramının “iç savaş” ve sokaklarda şiddetin kol gezmesi olduğunu söylemek, Daridan ve konsey tarafından Brion’un niyetinin ve ifadelerinin kasıtlı olarak çarpıtılmasıdır. Aslında, tüm savunmasını yirmi yıl boyunca verdiği şiddet içermeyen mücadele üstüne kurarak, Brion kendi feminizminin özünün adalet ve mantık çağrısı üzerine kurulu olduğunu vurguladı. Dolayısıyla, “sokaklarda kan akmaması” serzenişi ve daha geniş bir “devrim” tanımındaki ısrarı tatışmanın esaslarını feminist siyasetin doğası olacak şekilde belirlemesini sağladı. Brion’un hem pasifizm övgüsü hem de şiddet yanlılığıyla suçlanması ironikti.

“Feminist devrim” mefhumunu ortaya koyması ne tür bir toplumsal değişimi desteklediğini açığa çıkarmasından daha önemliydi. Diğer bir tanık (muhtemelen Daridan’ın kızı), Daridan Hanım gibi Brion’un “devrimci” faaliyetlerini ima eden önceki tanıklıkların benzeri bir ifade verdi. Brion’un “devrimci” fikirleri hakkındaki bilgisi sorulduğunda Daridan şöyle cevap verdi: “Bir gün bana dedi ki eğer tüm kadınlar isyan ederse, savaş tamamen sona erer ve ben de evlenebilirim”(Revue Mayıs 1918, 144). Bu tür kanıtlar Brion’u yargılayanların kadın kurtuluş hareketi ile kadınların savaşı sona erdirmeye gücü arasındaki ilişkiye dair inançlarının açıkça altını oydu. Dahası, Daridan Hanım’ın cevabı ve dinleyicinin buna gülmesi gazetelerde yer aldı. Örneğin, *Le Petit Parisien* bu anı alaycı bir şekilde alıntılardı.

Duruşmanın üçüncü oturumunun başında Brion’un görüşleri daha radikal bir şekilde ortaya serildi. Brion’un bir başka meslektaşı, dul Ruehl Hanım, Brion’un örgütlenmeye dair düşüncelerini şu şekilde tasvir etti:

Bana dedi ki “Artık bitti. Eğer son birkaç yıldır kadınlar kendilerini daha aktif bir şekilde ortaya koymaya başlasalardı, barış için imza topladığımızda, belki de çatışmayı ‘pasifize’ edebilirdik. Şimdiyse teslim olmak zorundayız. Ha cesaret.” Bunlar Hélène Brion’un

kelimeleridir. Olağanüstüydü. Jeanne Séguin [bir başka öğretmen] piyanonun başına geçti ve Marseillaise çaldı. O gün bizi bu şekilde cesaretlendirdi (Revue Mayıs 1918, 144).

Bu tanıklıktan da anlaşılabilceği üzere, Brion'un özgürleşmiş kadının kahçı bir barış kurma gücüne inancı, savaş seferberliğini sabote etmekten oldukça farklı bir amaçtı. Ruehl gibi otuzdan fazla arkadaşı Paris'e gelerek Brion'un adını temize çıkarmak için ifade verdi. *Le Matin* tanıkların nasıl "yoldaşlarının kalbinin ve ruhunun iyi özelliklerini sıraladığını" yazdı: "dürüst, ilgili, iyilik sever, zarif, zeki ve cesur"(Mart, 1918). Gazete bu tanıklığa ve Ruehl Hanım'ın, Brion'un etrafında öğrencileriyle "peşinde yavrularıyla dolaşan bir anne ördeğe" benzediğini anlatışına yer verdi (Revue Mayıs 1918, 144). Böylelikle Brion'un daha sempatik ve en önemlisi daha "kadınsı" bir portresi ortaya çıktı.

Başka meslektaşları da Brion'un mağlubiyetçilik savunucusu olmadığı konusunda görüş birliğinde bulundular. Pantin'den gelen sosyalistler arasında onun idealizmini vurgulayan tanıklar oldu. Okulun hademelerinden Gitondon Hanım, Brion'un asla "propaganda yapmadığını" iddia etti (Revue Mayıs 1918, 147). Dahası, bir diğer hademe Desour Hanım "kömür kuyruğunda bekleyen kadınlara devrim değil sabırlı olmayı salık verdi" şeklinde ifade verdi (Revue Mayıs 1918, 147).

Basın, Pyrénées-Orientales vekili Dalbiez Bey gibi ünlü tanıkların ifadelerine, daha fazla yer verdi. Özellikle *L'Hummanité* Dalbiez'nin "vatandaşın haklarının, savaş zamanında dahi, ne olması gerektiğini mükemmel tanımladığını" ifade etti (Mart 1918). Dalbiez "vatandaşlar savaş zamanı konuşabilmeli ve kışkırtıcı olabilmeli" tezi de dahil olmak üzere çok önemli noktaları vurguladı (Revue Mayıs 1918, 145). Savaşın yıllarca sürdüğü değerlendirilirse, bu son derece önemlidir: "[Bizler] biliyoruz ki hatalar yapıldı, dolayısıyla Hélène Brion ve kamuoyu görüşünü dillendiren diğer aktivistler hükümetin alması gereken ya da alabileceği tüm önlemleri almadığını düşünüyorlar" (Revue Mayıs 1918, 145).

Brion'un duruşmasına ilgi gösterilmesini sağlayan bir diğer etken de Brion lehine ifade vermek üzere çağrılan feminist tanıkların kötü şöhreti olabilir. Burjuva kadın hareketinin tanınan liderlerinden Séverine, Nelly Roussel ve Marguerite Durand mahkemede ifade verdiler. Séverine zaten Brion'u savunan makaleler kaleme almıştı. Mahkemeye sunduğu ifadesinde Brion ile ünlü komüncü Louise Michel arasında bir bağ kurarak ikisinin ortak cesaretini ve mağduriyetini ortaya koydu.⁴² Ancak *Revue Séverine*'in kapsamlı ifadesine çok az yer verirken duruşmadaki komik anlara odaklandı: Brion'a yazdığı mektupları delil olarak kullanılmasına tepki göstererek "Eğer beni, bana yazılan mektuplar üzerinden yargılayacak olsaydınız, çok uzun zaman önce kellemin uçurulması gerekirdi"(Revue Mayıs 1918, 149) dedi. Benzer bir

haber *L'Humanité* sayfalarında da yer buldu. Séverine'in "ateşli ve tutkulu" savunması ve Clemenceau'nun bizzat kendisinin kaleme aldığı fikir hürriyeti ve askeri yargının tehlikeleri üzerine bir metinden yaptığı alıntılara yer verildi (Mart 1918).

Feminist gazete *La Fronde*'un editörü Marguerite Durand, Brion'un pasifizme inandığı için mahkeme salonunda olduğuna dikkat çekerek bunun bir erdem olarak kabul edildiğini anladığını belirtti (Revue Mayıs 1918, 152). Séverine gibi Durand da Brion'un davasının sadece bir feminist olduğu için özel bir dava olmadığını savundu. Ancak *L'Action Française*'e göre Durand, Brion'un eril sendikalistlerin tiranlığına karşı kadın işçilerin özgürlüğü için verdiği mücadeledeki cesaretinden bahsedişini "feminist inancın canlı ve akademik bir beyanı" olarak sundu. Durand Brion'un kararlılığı ve idealizmine şahitlik etti ve "eril" tiranlıkla mücadelesindeki cesaretiyle savaşın tiranlığına karşı verdiği mücadeledeki cesareti arasında paralellik kurdu.

Dönemin Union Fraternelle des Femmes [Kadınların Kardeşliği Birliği] başkan yardımcısı ve doğum kontrolünün ve annelere tanınan hakların ateşli bir savunucusu olan Nelly Roussel, Brion hakkında "beni ilk anda etkiledi . . . tek kelimeyle *bien français* şeklinde tanımlanabilecek açık, anlaşılır ve uhrevi çok sayıda metnin yazarı olduğunu biliyorum." dedi (Revue Mayıs 1918, 148). Askeri ve sivil kahramanlık arasındaki farkı anlattıktan sonra Roussel Brion'un sivil kahramanlık müessesesinin bir temsilcisi olarak sahip olduğu erdemlerine övgüler yağdırdı: "Bir kadın ve bir feminist olarak gurur duyuyorum ve defalarca altını çizmek isterim ki Fransız bir kadın olarak onunla gurur duyuyorum çünkü bir halkın şanı sadece askerlerinin savaşçı özelliklerinden gelmez aynı zamanda ... gönlü büyüklüğünden ve ruhu yüceliğinden de gelir ... Hélène Brion Fransa'ya onur vermiştir, o saf ve hakiki bir *Fransızdır*." (Revue Mayıs 1918, 148-149). İfadesi boyunca Roussel Brion'un gerçek bir halk insanı, Fransa'nın vefalı bir evladı ve dolayısıyla vatanına ihanet edemeyecek bir kadın olduğunu vurguladı. Roussel sözlerini mahkemenin Fransa'nın kutsal özgürlük savunucusu rolünü hatırlatarak ve davanın temelindeki insan hakları meselesini vurgulayarak ve mahkemeden Brion'u sadece "savaştan nefret ettiğini ve barışı arzuladığını söylemeye cüret eden, ideallerine sadık bir kadın" olarak değerlendirmesini isteyerek noktaladı (Revue Mayıs 1918, 149). Brion'un idealleştirilmesi aynı zamanda kadınlara özgü olan erdemli hal ve tavırları başkalarına öğretme görevine bir karşı çıkıştan ziyade bu görevin yüceltilmesini temsil etti. Bu tanıklıkta ima edilen bir diğer noktaysa savaş öncesi dönemdeki feminizm ve savaş karşıtlığı arasındaki ilişkiye duyulan bağlılıktı. Roussel, dolayısıyla, Brion'un sadık kaldığı ideallerin "kadınsı", "feminist" ve "Fransız" olduğunu iddia etti. Barış arzusunda "kadınsı", bu amaç için kadınların toplumsal ve siyasal alanda harekete geçmeleri gerektiği inancında "feminist" ve herkes için özgürlük ve insan hakları savunusunda "Fransız"dı.

Bir sonraki ve son duruşmada, Brion kendi savunmasını verdi. Feminizm, savaş karşıtlığı ve kadın haklarıyla savaş dönemi vatandaşlık hakları arasındaki ilişkiye dair görüşlerini açıklığa kavuşturdu. Yargılama boyunca Brion odağı pasifizm nedir ve bunu yaygınlaştırıp yaygınlaştırmadığı mevzusundan kadınların güçlendirilmesi için tutkulu bir çağrıya kaydıldı. Savunmasında birçok temel ilke ortaya koydu. En başta, kadın olarak yasal bir statüsü olmadığına dikkat çekti. Hiçbir vatandaşlık hakkına, kanunların oluşturulmasında hiçbir söz hakkına sahip olmadığını, bu yüzden kendisi hiç bir siyasi hakka sahip değilken kendisinin siyasi bir suçla cezalandırılmasının yasal düzen açısından son derece tutarsız olduğunu altını çizdi. Kanunlar onun siyasi haklarını yok sayıyorsa o zaman, “siyasi” suçlarının da yok sayılması gerektiğini belirtti: “Kadın olduğum için ülkemin kanunları tarafından bütün Fransız ve Fransa sömürgelerinin erkeklerinden aşağı bir sınıfa konumlandırılıyorum. Zekama rağmen ... kanun karşısında, Guadeloupe veya Fildişi okuma yazma bilmeyen bir zenciyle eşit değilim. O postayla oy kullanarak ülkemizin yönetim işlerine katılabilirken, ben bunu yapamıyorum. Ben kanunun dışında bırakılıyorum”(Brion 1918, 5). Vatandaşlık tanımının doğasına meydan okuyarak, Brion, ırk ve emperyalizme dair Fransızların birtakım varsayımlarını ters yüz etti ve Fransa için kadın haklarının inkarının ne kadar “tehlikeli” olduğunu açıkladı. Erkekler sadece herkese rağmen kendileri tarafından kurulan ve yönetilen bir dünya yaratmamışlar, ayrıca vatandaşlığı oluşturan en temel hakikatleri de inkar etmişlerdi: “Eğer güçle fethedilmiş ve yayılmış insanlar ... kendi ruhlarını muhafaza edebiliyorlarsa, bu, her şeyden önce başat ve en güçlü öğretmenler olan, beşikten itibaren çocuğa dil, ülke ve ırk sevgisini aşlamaya ve gönüllerini muhafaza etmeye kararlı kadınların, annelerin enerjisi sayesinde olmamış mıdır?”(Brion 1918, 15). Bu önemli görevler göz önüne alındığında nasıl bir dünya olabilir ki bu hizmeti sunanlar güçsüz bırakılabilir, savaştan başka hiçbir şeye sahip olmamaları beklenebilir? Böylece, Brion kadın haklarının inkarıyla hem sömürgelerdeki erkeklerin bile Fransız kadınlardan daha fazla *iddia ettiği* haklarının “korkutucu” gücü, hem savaşta ısrar ve savaşın bedellerini sağaltmadaki becerisizlik hem de anneliğin ve özellikle Fransız annelerinin, bütün bu önemli sembolik ve fiziksel görevi üstlenen kadınların aşağılanması arasındaki ilişkiyi kurdu.

Dolayısıyla Brion için pasifizm doğrudan feminizmin özel bir dalından ortaya çıktı: “Ben her şeyden öte ve her şeyden önce bir feministim ... ve feminizm nedeniyle bir savaş düşmanıyım” (Brion 1918, 6). 1914’ten beri pasifist olmakla birlikte, feminizmin yirmi yıldır var olma sebebi olduğunu söyledi (Brion 1918, 8). Savaşa karşı çıkmasının öncelikli sebebinin bir feminist olarak “savaş kaba kuvvetin zaferidir; feminizm ise sadece ahlaki güç ve entelektüel değerlerle kazanabilir. Bu ikisi arasında mutlak bir tezat vardır” (Brion 1918, 8). yönündeki görüşünü savundu. Ve savaşın sonuçları, Brion’a göre, eril egemenlikten ve buna dahil ahlaksızlık, fahişelik

ve işgal altındaki topraklardaki kadınların gördüğü kötü muameleden kaynaklanmıştı (Brion 1918, 16-17).⁴³ “Barış bizi onursuzlaştırmaz! Bizi asıl onursuzlaştıran, eril insanlık için yüz karası olan şey, tek bir mantıklı açıklama vermeye tenezzül edilmeksizin bu katliamın imansızca devam etmesidir”(Brion 1918, 12). Yaygın olarak kadınlara atfedilen mantıksızlık iddiasını tersine çevirerek, Brion, savaşın ahlaksız, akılsız düşüncenin bir sonucu olduğunu ve kendi çalışmasının, kendi feminizminin “her şeyden önce şiddet yerine akıla bir çağrı” olduğunu savundu (Brion 1918, 18).

Uzun konuşmasından sonra duruşma sinir bozucu bir şekilde sona erdi. İddia makamı mahkemeye Hélène Brion’un şahsını ya da ahlaki kişiliğini değil eylemlerini yargılaması gerektiğini hatırlattı. Savcı “Hélène Brion’un yüce gönüllü olduğunu görmek memnun edici, kimse bunu tartışmıyor ... Bir şahidin de ifade ettiği gibi Hélène Brion’un genç Louise Michel şeklinde tasviri tam da benim kendisinden edindiğim izlenime uyuyor”(Brion 1918, 154). Ancak, sonrasında gözü kör bir pasifizmin mağlubiyetçilik olduğunu iddia eden savcı, *Les instituteurs syndicalistes et la guerre* [sendikalı öğretmenler ve savaş] metninden uzunca bir pasaj alıntılanarak Brion’un verdiği mağlubiyetçi mesajın altını çizdi. Ayrıca, hukuki suçluluğa dair cinsiyetlendirilmiş fikirleri ilginç bir şekilde tersyüz ederek, Brion’un gücünü, Mouflard’ı nasıl etkilediğini öne sürerek ve böylece Mouflard’ı suçsuz bularak, Brion’u korkunç bir tehdit olarak tarif etti. Son olarak, Brion’un avukatı Oscar Bloch tutkulu bir savunma yaptı ve eğer Brion suçlu bulunursa mahkemenin merhametli olması gerektiğini söyledi. Sonuçta, “eğer bir hata yaptıysa, bunu kişisel çıkar gözetmeden yapmıştır, iyilikten, ruhunun asilliğinden ötürü hata yapmıştır” (Brion 1918, 167) şeklinde konuştu. “St. Lazare hapisanesinde, hırsızların ve fahişelerin arasında dört zorlu ay geçirmiştir ... Onlarla cesurca, kibarca başa çıkmıştır. Ona yönelik yaptığınız hafif suçlamalara nazaran cezasını fazlasıyla çekmiştir” (Brion 1918, 167) diyerek sözlerini sonlandırdı. Mahkeme ikna olmuş olmalı ki Hélène Brion üç yıl, Gaston Mouflard altı ay hapis cezasına çarptırıldı ve ikisinin cezası da ertelendi.

Son duruşmayı farklı şekillerde değerlendiren gazeteler bile karara şaşırmadı. Halbuki bu yaklaşımları ertelemeyi önemsiz gibi gösterdi. Sağcı gazetelerden *L’Action Française* Brion’un savunmasını yaparken “gergin hatta zaman zaman saldırgan” olduğunu ve “davasını, yaratıcısı ve faydalanıcısı erkekler olan mevcut toplum haline getirdiğini” yazdı. Gazete ayrıca mahkeme heyetinin cevaplarına da yer verdi: “Her şeyden öte feminizmi savundunuz ancak sizin görüşlerinizin kazanabilmesi için askerlerimizin savaşı kazanması lazım” (Mart 1918). Brion’un son sözlerine karşı aynı derecede düşmanca bir başka açıklama yazan *Le Figaro* ise Brion’un “iyi kadınsı duyarlılık” kavramıyla dalga geçti ve “ona göre, savaş erkekliğin bir sonucu. Feminizmin gündemini takip ediyor ve erkeklere karşı şiddetli saldırılara kendisini adıyor.” Dedi (Mart

1918). Böylece Brion'un feminist savları “şiddet” içerdiği ve erkeklere yönelik akılsız bir saldırı olduğu şeklinde ele alınıp aşağılandı. Bu durum, bir kez daha, toplumsal cinsiyetin bu davada ne kadar merkezi bir konuma sahip olduğunu gösteriyor. Görüşlerini ister yok sayсын ister eleştirsin, hiçbir gazete ciddiye almışa benzemiyordu. Feminist *La Française* gazetesi bile mahkemenin kararının adil olduğunu dile getirirken Brion'un savunmasına değinmedi (Nisan 1918). Kararın haberi basına yansdıktan sonra, *Le Petit Parisien*'deki Brion'un öğretmenlik sertifikasının geçersiz kıldığını bildiren 31 Mart tarihli kısa bir makale dışında, Hélène Brion vakası basında yer almamaya başladı. Brion'un öğretmenlik sertifikası 1925'e kadar tekrar geçerli kılınmadı (Mart 1918).⁴⁴

Brion'un davası hükümetin ülkeyi iç düşmanlardan temizleyerek sağaltmaya çalıştığı toplumsal ahlaka dair pek çok sorunu bir araya getirdi. Eğer, daha önce de değindiğimiz gibi, 1917'de yükselen grev eylemleri, toplumsal memnuniyetsizliğin dile getirilmesi ve isyanlar bu davaların görüldüğü dönemin koşullarından birini oluşturuyorsa, feministlerin devam eden ve hatta yükselen mücadelesi Brion davasının içinde bulunduğu bağlamın bir diğer parçasını oluşturuyordu. Diğer feminist faaliyetlerin bir kısmı da polisin ve sonrasında Sûreté'nin dikkatine geldi. Örneğin, savaş dönemi polis tutanakları *Le Bataille Syndicaliste* [Sendikalist Mücadele] tarafından yürütülen kampanyaya dair bilgiler içeriyordu. “Doğal” görevi annelik olan kadınları sınıf dayanışmasına açıkça çağıran kampanya, belki de dolaylı olarak isyanlara gönderme yaparak, annelere şu soruyu soruyordu: “Bir memur oğlunuzu tokatlıyor, suçsuz bulunuyor; oğlunuz bir memuru tokatlıyor, memur ona ateş ediyor. EŞİTLİK bunun neresinde???”⁴⁵ Bu antimilitarist propaganda aynı zamanda özellikle kadınları savaşı bitirmeye çağıran “Femmes Françaises”e [Fransız Kadınlar] gönderilen isimsiz mektuplar bağlamında da değerlendirilmeli.

Bu dönemde bütün kadınlara, özellikle de işçi sınıfı kadınlara, yapılan bu çağrılarının bir kısmına, kadınların muhalefet tohumları ekeceklerine yönelik bir korkuyu kanıtlarcasına el konulur ve merkezi hükümete gönderilir. Bu metinlerden bazıları kadınları annelik üzerinden biraraya getirmenin ötesine geçerek onlara doğrudan işçiler şeklinde hitap eder: “Fransa'nın kadınları! Sizler ulusun gücü ve iradesisiniz!!! ... Mühimmat fabrikalarında çalışmayı reddedin!!! Her aldığınız maaş, sevdiklerinizin kanının bedelidir.”⁴⁶ Milli Arşiv'deki benzer kayıtların derlendiği dosyalar buna benzer pek çok örnek içerir. Bunlardan bir tanesi kadınların iş yerindeki değil ailedeki rollerine odaklanan bir “mektup”tur: “Yeterince kan döküldü! Fransa'da üzüntülü ya da yaşlı olmayan aile kalmadı. Babalarımız, ağabeylerimiz, kocalarımız, bütün çocuklarımız ölüme yollandı ve bu kasaplık üç yıldır sürüyor!”⁴⁷

Polis sadece pasifist ve sosyalist eylemlere katılan kadınları gözlemlemekle kalmadı. Savaş seferberliğinin devamlılığının sağlayıcısı olarak tanımlanan ahlakın, sivillerin (yani kadınların) tutumlarından ve gündelik eylemlerinden etkilendiği düşünüldü. Ülke çapındaki “savaş karşıtı” eylemlere dair raporlarda basit bir dedikodu olarak tanımlanabilecek söylentilere bile yer verildi. Yine de bu tutanakların kendileri kadınlar arasında bilginin ne kadar hızlı ve gayri resmi bir şekilde yayıldığını kanıtlar ve belki de en ufak ihlallerin bile neden soruşturulmaya değer bulunduğunu gösterir. Dieppe’deki Özel Komisyon’a sunulan raporlar “Eu’dan gelen endişe verici sesler”den bahseder. Bunlar arasında Lalleve Hanım’ın fırıncı Dellys Hanım’a erzak depoladığını söylediği çünkü bir komşu kadının ona Almanların yakında Yser’e saldıracağını ve üç aya kalmadan Eu’yü işgal edeceklerini söylediğini belirtir.⁴⁸ Eğer savaşın gidişatına dair karamsar “haberler” takip edilmeye değer görülüyorsa, daha vatansever cephelerden yükselen hükümet karşıtı eleştiriler, mesela savaşta yetim kalan çocuklara dair devlet politikalarını eleştiren dindar Katolik kadınların eleştirileri de izlenip kayıt altına alınıyordu.⁴⁹ Savaşın son yıllarında “Pairs halkının ruh hali” üzerine tutulan raporlarda halkın yalnızca Almanların zaferine değil, yaşam masrafları ve iş ve ev bulmaktaki zorluklara dair tepkileri de yer buluyordu.⁵⁰ Dolayısıyla, Brion’un ve diğer kendini feminist pasifist olarak tanımlayan kadınların eylemleri de şikayet etmekten vatana ihanete kadar uzanan bir yelpazenin farklı uçları olarak değerlendiriliyordu.

Radikal sosyalist kadın gazetesi *La Femme Socialiste* editörü Louise Saumoneau, ara sıra sansüre uğrasa da, savaşın sonlandırılması yönünde çağrılar yapmaya devam etti. Bunun yanı sıra 1917’den 1918’e kadar geçen süreçte yargılanan Mayoux ve Brion gibi öğretmenlerin de aralarında olduğu “pasifistler” hakkında yazılar kaleme aldı. “Chronique Médicale” başlığıyla yayımlanan yazısında “Clemenceauphobie” adlı yeni bir hastalıktan bahsederek dönemin siyasetiyle dalga geçti. Bu hastalığın semptomları arasında “dehşete düşmüş bir hayvan sanrısı”, devrimci ruh eksikliği ve mantıksız korkuyu sıraladı ve hastalığı Mayouxların ve Brion’un davalarına bağladı (Saumoneau 1918, 3-4).

Savaş karşıtı yapılan sosyalist feminist açıklamaların ışığında, Brion’un son duruşmada yaptığı savunmanın en çarpıcı noktası, feminizmin iki ayrı akımını (bir yandan haklardan mahrum bırakılan kadınların hukukun ve siyasetin ya da savaşın dışında kalmaları, diğer yandan kadınların doğal pasifistler olarak ahlaki güçleri) nasıl savunduğundan ziyade bu iki farklı savı nasıl birbirine bağladığıdır. Bir başka ifadeyle, savaş dönemi pasifist feminizm çoğunlukla farklılık temelli bir feminizmdi. Brion, eşit haklar temelli savları kullanırken kadınlar ve erkekler arasındaki cinsiyet farklılıklarını öne çıkaran bir retorik geliştirdi. Yas tutan annelere çağrı yapan ve kadınların savaş dönemi görevlerine dair propagandanın kullandığı retorik kullanan ya da

bunu tersyüz de eden diğer feminist savaş karşıtı görüşlerden farklı olarak Brion, kendi zekası, aklı, hakları ve savaşın eril ve akıl dışı şiddetine karşı “mantıklı” feminist düşmanlığını vurguladı.

İngiliz Bir Feministin Davası

Sosyalist feminist Annie Pimlott vakası, savaş karşıtı bir başka feminist olması yönünden Brion vakasının İngiliz versiyonudur ve kadınların savaş karşıtı itirazının yarattığı ortak tehlikeyi ortaya koyar.⁵¹ Pimlott’un işlediği vatana ihanet suçunun izleri, savaş dönemi propagandasında gaddarlığın karmaşık kullanımına değin takip edilebilir: Pimlott, Bağımsız İşçi Partisi’nin (ILP) bir toplantısında söz alarak İngiliz askerlerinin de, Alman askerler gibi, tecavüz suçu işlediğini ancak bu haberlerin sansürlenerek basına yansımadığını söylemiştir.

Partinin örgütlenmeden sorumlu sekreteryasının başında olan Annie E. Pimlott’un 10 Aralık 1918 tarihinde Dewsbury’de yaptığı bir konuşma resmi bir soruşturmaya konu oldu.⁵² *Batley Reporter* gazetesinde çıkan bir yazıda Vatanın Müdafası Kanunu’na muhalefetten kaynaklanan bu “son derece önemli cezai soruşturmanın” detaylarına yer verildi: “Dewsbury’de İngiliz Ordusu’na dair sahte açıklamalar yapmak suretiyle dedikodu yaymak.” Savcılığın idiasına göre kendisi “takdir edileceği üzere, 27 sayılı Vatanın Müdafasına Dair Yönetmeliğin ihlali gibi son derece ağır” bir suçlama ile karşı karşıyaydı.⁵³ Pimlott, genel seçimler sürecinde, Dewsburny’deki Volcan Caddesi’nde bulunan St Jammes Mission toplantı salonun yaptığı konuşmada şunu söylemişti:

Hepiniz yapılan bütün katliamları ve gaddarlıkları [gazetelerde] okudunuz. Almanya’ya giderseniz, orada da aynılarının İngilizler tarafından yapıldığına dair haberleri okuyacaksınız. Bütün bunlar savaşın bir sonucu. Terhis edilmiş bir asker şöyle diyor: “Almanların yaptığı zulüme dair pek çok şey okudunuz. Ben size bizim gazetelerimizde yazılmaya cürret edilmeyenleri anlatayım. Bir asker eğer bir kadın yakarlarsa ona tecavüz eder ve bunu yapanın bir İngiliz askeri olduğunun anlaşılmaması için, gitmesine izin vermektense, kalbine süngü saplanır. Bu son derece yaygındır. Neden kurşun sıkılarak öldürülmediğini sorabilirsiniz: Eğer İngiliz askeri bir Belçikalı ya da Alman ya da Fransız kadını silahla vurursa, [vücudunda] bulunacak İngiliz mermesi onu ele verir.”

Bu konuşma yetkili makamlara bildirildikten sonra birtakım askeri ve sivil yetkililer “böyle bir konuşmanın cezasız bırakılması bu ülkenin askerlerine haksızlık olur” yönünde karara vardılar.⁵⁴

Pimlott’un Dewsbury Polis Mahkemesindeki duruşmasında dönemin Savaş Birimi Personel Departmanı müdürü ve daha önce, 1914 Ağustosundan 1916 Şubatı’na kadar Fransa Ana Karargah Komutan Yardımcılığı görevini yürütmüş Tümgeneral B. E. W. Childs Fransa’da

bulundukları dönemde hiçbir tecavüz ve cinayet hatta sadece tecavüz vakası yaşanmadığı konusunda ifade verdi. Dönemin komutan yardımcısı Tuğgeneral K. Wroughton Fransa'dan “sadece bu duruşma için” geldi ve “bugüne kadar sadece bir İngiliz askerinin Fransa ya da Belçika'da tecavüzle suçlandığını” belirtti.⁵⁵ Çapraz sorguda, Pimlott kendisini savundu. Sadece kendisine söylenen bir olayı aktardığını belirtti ve uzun bir sessizlik sonrasında da bilgi kaynağını açıklayamayacağını ifade ederek kendisinin de bu anlatıya inanmadığını söyledi. Buna rağmen, kısa bir mülahaza sonrasında Annie Pimlott suçlu bulundu ve üç ay hapis cezasına ve 50 sterlin para cezasına çarptırıldı. Ayrıca 25 sterlin tutarındaki mahkeme masrafları da üzerine bırakıldı.

Annie Pimlott davasındaki en çok dikkate değer nokta, ordu ve hükümetin pek de güçlü ve etkili olmayan bir kadını yargılamak için bu kadar büyük bir gayret göstermeleri ve hiçbir masraftan kaçınmadan, kendilerini bu kadar güçlü yöntemlere başvurmak zorunda hissetmeleridir. Polis merkezindeki bir duruşma, bir tuğgeneral ve bir tümgeneralin tanık olarak hazır bulunmasını hakedecek kadar önemli gözükmemektedir, özellikle de duruşmanın savaşın zaferle sonuçlanmasından sonraki bir dönemde gerçekleştiği göz önüne alındığında. Pimlott'un işlediği suç, askerin ve halkın ahlakına yönelik bir tehdit olamazdı çünkü Pimlott bu konuşmayı, barış anlaşması imzalandıktan bir ay sonra yapmıştı. Bu davanın anlamını kavrayabilmenin bir yolu davayı hem milliyetçi siyaset hem de cinsiyet siyaseti bağlamında ele almaktır. Eğer İngiliz askerleri de “tecavüz” edebiliyor ve “cinayet” işleyebiliyorlarsa, belirli bir milli savaş silahı olan tecavüzün gücü azalacak ve “ırk temeli” üzerine inşa edilen özel Alman düşman kurgusu dağılacaktır. Dahası, ırk ve millet üzerinden geçen savaş hattı cinsiyete kayacaktır. Pimlott'un konuşması, tutuklanması, yargılanması ve mahkumiyeti, kadınların savaşa dair devletin tasdiklediği “hakikati” sorgulamalarının bir tehdit olarak görülmeye devam edildiğinin bir göstergesidir.

Sonuç

1918'de Fransız hükümeti Hélène Brion'u feminizmi askerlere pasifist propaganda yapmak gibi açıkça hain eylemlerini gizlemek için kullanan bir mağlubiyetçi ve militan bir pasifist olmak suçlamalarıyla yargıladı. Toplumsal tepki ve ana akım medya göz önüne alındığında, Brion'un cinsiyeti ve dolayısıyla feminizmi tartışmanın önemli noktalarını oluşturdu. Böylece, ana akım basın açıkça, hükümet ise alttan alta onun cinsiyetini yargıladı. Brion ise duruşmaları, kadınların siyasi haklarının tartışıldığı bir arenaya çevirdi. Destekçileri Brion'un mücadelesine sosyalistler, pasifistler, sendikacılar ya da feministler olarak katkı sundularsa da, Brion'un kendisi feminizmi en önemli mücadele olarak gördü. Duruşmaya dair kanıtlar da Brion'un diğerlerini de buna ikna ettiğini göstermektedir.

Brion ayrıca devlete karşı daha doğrudan bir itiraz yükseltti, toplumsal cinsiyet temeline oturan bir itiraz. Vatandaşlık algısının ve milliyetçiliğin haklar üzerine kurulu olduğu bir durumda, bir kadının, hiçbir hakkı olmadığı iddia edilen bir kadının, “vatansever” olması bekenebilir miydi? Brion, kendisini “hukukun dışı”na yerleştirerek aynı zamanda ulusun da dışına yerleştirdi. Böylece, Fransa’nın ayakta kalması için kadınlara en çok ihtiyaç duyulduğu bir dönemde, tüm kadınların sadakatini sorguladı. Brion’un bütün iddiaları, tutuklanması sürecinde karşılaştığı düşmanlığın ve onun “kadınlıktan çıkartılması” yönündeki arzusunun muhtemelen bir diğer açıklamasıdır.

Brion’un davasının, feminizmin “mağlubiyetçilik” ihanetinden nasıl ayrı görülmediğini ve daha genel olarak, savaş döneminde, kadınların toplumsal cinsiyet kurallarına karşı itirazlarının ve feminizmin kendisinin nasıl da toplumsal düzene bir tehdit olarak görüldüğünü açığa çıkardığı iddia edilebilir. Ahlakı muhafaza etmekte kadınlara münasip görülen görevler hakkındaki tartışmalarda feministlerin ve kadınların sadakati üzerine sorulan sorular geniş yankı buldu. 1915 Lahey Konferansı’na, Hélène Brion davası ve diğer Fransız ve İngiliz pasifist feministlerinin ve onların faaliyetlerinin yargılandığı diğer davalara İngiliz ve Fransız ana akım feminist hareketlerinin ve basınlarının verdiği tepkilerde, bu yankının izi sürülebilir. Ahlaki düzenin istikrarına yönelik süregiden endişelerin izleri okullardaki ve evdeki eğitime ve aileye dair tartışmalarda da bulunabilir. Brion’un davası bu çeşitli ama ilişkili endişeleri bir arada mercek altına aldı çünkü hem bir kadın hem de bir öğretmen olarak ikili bir konumu vardı ve bu rollerin siyasi eşdeğerleri “feminist”, “sosyalist” ve “sendika lideri” idi. Hélène Brion vakası, savaşın kadınlarla kendi ulusal kimlikleri arasındaki ilişkiye etkisini gösteren güçlü bir örnek teşkil etti.

Bütün bunlara ilaveten, savaş öncesi dönemdeki kadınların oy hakkı mücadelesi üzerine yürütülen tartışmalarda kadınların askerlik yapma kabiliyetlerinin olmaması onlara oy hakkı verilmemesinin bir gerekçesi olarak sunuluyordu; her ne kadar İngiltere’de, Fransa’nın aksine, vatandaş olan her erkeğin zorunlu askerlik yapması gibi bir gelenek olmasa da. Bazı feministler, kadınlara oy hakkı verilmemesini savunan iddiaları ters yüz ederek, kadınlara oy hakkı verilmesinin getireceği erdemlerden birinin erkeklerin “fiziksel gücü”ne karşı “ahlaki güçten” yana taraf tutmak olacağını iddia ettiler. Böylece, kadınların orduya katılmamaları bir erdem haline getirildi.⁵⁶ Savaş öncesinde ve savaş boyunca kadınlara oy hakkı verilmesine karşı olanlar, kadınların askerlikten sözde doğal muafiyetlerini kadınların siyasi alanın da haricinde tutulmalarına bir gerekçe olarak gösterdiler.⁵⁷ Bu durum, savaş koşullarında kadınların görevlerinin neler olduğunu tanımlamayı daha karmaşık hale getirdi. Savaş dönemindeki

amblem, ayrıcalıklar ve vatandaşlık hakları üzerine olan bir sonraki bölümde bu konu daha kapsamlı olarak ele alınacak.

Kaynakça

- Becker, Jean-Jacques. *Great War and the French People*. Bloomsbury Academic. 1986.
- Brion, Hélène. *Déclaration lue au premier conseil de guerre*. Société Ouvrière d'Imprimerie. 1918.
- Brion Hélène, *La voie féministe*. Syros. 1978.
- Brion, Hélène. Haumenier Hanım'a mektubu. 4 Aralık 1915. 091 BRI, BMD.
- Capy, Marcelle. *Une voix de femme*. Entre-Temps Editions. 2015.
- Despard, Charlotte. *Women in New Era*.
- Dubesset, Thébaud ve Vincent. "Les munitionettes de la Seine," 216.
- Ferré, Max *Histoire du Mouvementi*. Société Universitaire d'Éditions et de librairie. 1955.
- Flammant, Thierry. *L'école émancipée*. Les Monédières. 1982.
- Halk Eğitim ve Güzel Sanatlar Bakanlığı. "Circulaire du 10 Septembre 1915"
- Hallowes, F.S. *Address to Mothers of Men*. Headley Brothers. 1915.
- Hause, Steven. *Women's Suffrage*. University Press Princeton. 1984
- Higonnet, Margaret H. ve Maragret Randolph Higonnet. "Double Helix" *Gender and The Two World Wars*. Yale University Press. 1989.
- Janvion, Emile. *Le féminisme défaitiste*. 1917. F Rés. 319/2, BDIC
- Koven, Seth and Sonya Michel. "Womanly Duties" *The American Historical Review*. Vol. 95, No. 4 1990: 1076-1108.
- L'Action Française*, 18 Kasım 1917, 26 Mart, 30 Mart 1918.
- L'Écho de Paris*. 18 Kasım 1917, 26 Mart 1918.
- L'Homme Libre*. 18-19 Kasım 1917.
- L'Humanité*. 28 Mart 1918.
- La Française*. 13 Nisan 1918.
- Le Petit Parisien*. 18 Kasım 1917, 26 Mart, 30 Mart 1918.

Le Matin, 18-19 Kasım, 5 Aralık 1917. 28 Mart 1918.

Le Figaro. 18-19 Kasım 1917, 26 Mart, 30 Mart 1918.

Le Petit Journal. 18-19 Kasım 1917, 26 Mart 1918.

Liddington, Jill. "Woman's Peace Crusade" *The Long Road to Greenham*. Virago. 1989.

Ligue Patriotique des Françaises [Fransız Vatanperver Kadınlar Birliği] hakkındaki polis raporları. AN F7 13216.

Magraw, Roger. *France, 1815-1914*. Oxford University Press. 1986.

Ogden, C.K. ve Mary Sargent Forences. "Militarism versus Feminism" *The Common Cause*. 26 Şubat 1915.

Oldfield, Sybill. *Spinsters of This Parish*. Virago. 1984.

Ouditt, Sharon. *Fighting Forces*. Routledge, 1990: 139-168.

Pankhurst, E. Sylvia. "The Peril of Prejudice" *The Women's Dreadnought*, 30 Ekim 1915.

Paxton, Robert O. *Europe in the Twentieth Century*. Wadsworth Publishing. 2011.

Rolland, Romain. *Au-dessus de la mêlée*. Journal de Genève. 1914.

"Rapor sur la campagne féministe en faveur de la paix considerations générales." Ekim 1915. AN F7 13266, (I. Raporun bir kopyası Polis Arşivlerinde de bulunabilir bkz. APP Ba1651)

Revue des Causes Célèbres. Sayı: 5. Mayıs 1918.

Saumoneau, Louise. "Chronique médicle contre la Clemenceauphobie." *Femme Socialiste*. Mayıs 1918.

Schreiner, Olive. *Woman and Labor*. London T.F. Unwin. 1911: 169.

Scott, Joan W. *Gender and Politics of History*. Columbia University Press, 1999. Bölüm 8.

Scott, Joan W. *Only Paradoxes to Offer*. Harvard University Press, 1997.

Slater, Catherine. *Defeatists and Their Enemies*. Oxford University Press. 1981.

Sowerwine, Charles. *Sisters or Citizens?* Cambridge University Press. 2008.

Sowerwine Charles ve Aude Sowerwine, *Le mouvement ouvrier*. EDHIS. 1985.

Suttner, Bertha Von. *Lay Down Your Arms*. 1984.

Swanwick, Helena M. *Future of Women's Movement*.

Swanwick, Helena. *Woman and War*. Union of Democratic Control. 1914.

Swanwick, Helena. *War in Its Effect upon Women*. Garland. 1971.

Thébaud, Françoise. *La femme au Temps*. ENS Editions. 2007.

Uluslararası Kadınlara Oy Hakkı Birliği (International Women's Suffrage Alliance). *Jus Suffragi*. 1980'ler.

Vernet, Hélène Brion.

Wiltsher, Anne. *Most Dangerous Women*. Pandora Press, 1985

Wishnia, Judith. *Women and Peace: Theoretical, Historical and Practical Perspectives*. "Feminism and Pacifism" Croom Helm. 1987.

Woolf, Virginia. *Üç Gine*. İletişim Yayınları. 2015.

¹ Bu makale, Susan R. Grayzel'in *Women's Identities at War: Gender, Motherhood, and Politics in Britain and France During the First World War* kitabının beşinci bölümü olarak yayımlanmıştır. Susan R. Grayzel, "Feminism on Trial: Women's Dissent and the Politics of Peace", *Women's Identities at War: Gender, Motherhood, and Politics in Britain and France During the First World War* içinde, The University of North Carolina Press, 199, 157-189. <https://www.uncpress.org>. Susan R. Grayzel'e ve The University of North Carolina Press'e makalenin Türkçeye tercüme edilmesine izin verdiği için teşekkür ederiz.

² Feminist pasifizm deyince akla gelen en etkileyici eserlerden biri için bkz. 1989 yılının en çok satan kitabı olan Suttner'in *Lay Down Your Arms*. İngilizce çevirisi 1914'te halen yayımlanıyordu. Ahlaki güç savının savaş öncesi dönemdeki örnekleri için Swanwick'in *Future of the Women's Movement* ve Despard'ın *Woman in the New Era* kitaplarına bakılabilir. Uluslararası Kadınlara Oy Hakkı Birliği'nin (*International Women's Suffrage Alliance*) yayın organı *Jus Suffragi* üzerinden enternasyonalist feministlerin o dönemki tartışmalarına ulaşılabilir.

³ Feminizm içindeki "eşitlik" ve "farklılık" karşılaştırması hakkında önemli kuramsal bir yaklaşım için bkz. Joan Scott, *Gender and the Politics of History*, Columbia University Press, 1999, Bölüm 8. Eşitlik ve farklılık paradoksunun ötesine geçme ihtiyacına dair bir tartışma için bkz Joan Scott, *Only Paradoxes to Offer*, Harvard University Press, 1997, Bölüm 1.

⁴ Bunun "annelik" üzerinden karşılaştırmalı bir tartışması için bkz. Seth Koven ve Sonya Michel, "Womanly Duties" *The American Historical Review*, Vol. 95, No. 4 1990: 1076-1108. Pasifist İngiliz kadın yazınının annelik üzerinden bir değerlendirmesi için bkz. Sharon Ouditt, *Fighting Forces*, Routledge, 1990:139-168.

⁵ Helena Swanwick, Ulusal Kadınların Oy Hakkı Cemiyetleri Birliği'nin (*National Union of Women's Suffrage Societies*) yayımladığı *The Common Cause* dergisinin editörüydü. Görevinden savaşı destekleme tartışmaları nedeniyle istifa etti.

⁶ Ogden 26 Şubat 1915'te *The Common Cause* dergisinde yayımlanan daha kısa bir versiyon olan "Militarism and Feminism" bildirisinin imzacılarından. Yazarların katkıları yeni baskının önsözünde açıklanmıştır, bkz. Margaret Kamester ve Jo Vellacott, *Militarism versus Feminism* giriş bölümü, 21-34.

⁷ Bkz. Sosyalist Kadınlar Grubu (*Groupe des Femmes Socialistes*) tarafından imzalanan ve 21 Temmuz 1914 tarihli *L'Hummanité* dergisinde çıkan "Letter of Protest" (*Protesto Mektubu*). *L'Hummanité* Aralık

1914'te Clara Zetkin'in tüm sosyalist kadınlara hitaben kaleme aldığı mektubun sansürlendiğini bildirmiştir. Bkz. *L'Hummanité* 14 Aralık 1914. Fransız feminist savaş karşıtlığının bir incelemesi için bkz. Charles Sowerwine, *Sisters or Citizens?*; Bard, *Les Filles de Marianne*, 89-108; Sowerwine ve Sowerwine, *Le mouvement Ouvrier* içindeki belgeler.

⁸ Gazete ve dergilerde yayımlanan şu makalelere bakabilirsiniz: Rene H. Feibelman, "Peacettes and Profits", *Daily Express*, 3 Mayıs 1915; "The Congress of Women at the Hague," *Yorkshire Observer*, 27 Nisan 1915; "War Speeches at Women's Congress," *Daily Mail*, 1 Mayıs 1915; "Women and the Hague Conference, Mrs. Henry Fawcett's Comments," *Yorkshire Post*, 30 Nisan 1915; "Mrs. Pankhurst's Ideas on the Peace Conference," *Herts Advertiser*, 15 Mayıs 1915; Margaret Ashton, Margaret G. Bondfield, Margaret Llewelyn Davies, Susan Lawrence, Gertrude Russel, H. M. Swanwick ve diğerleri, editöre mektup, *Daily Chronicle*, 30 Nisan 1915; "Women's Congress at The Hague," *Herald*, 15 Mayıs 1915; Lady Margaret Sackville, "Comments on the International Women's Congress," *Everyman*, 6 Ağustos 1915; "The International Congress," *Preston Chronicle*, 2 Haziran 1915.

⁹ Bkz. Marguerite de Witt-Schlumberger'in Jeanne Mélin'e yazdığı mektup, 17 Mart 1915, Fonds Mélin, Box 39, Fonds Bouglé, BHVP içinde ve CNFF ve UFSF tarafından yapılan açıklama, "Aux femmes des pays neutres et des pays alliés" Nisan 1915, birçok gazetede tekrar yayımlandı, ayrıca DOS396 CON, BMD'de bulunabilir. CNFF ve feminist tepkiler hakkında daha fazla bilgi için bkz. "Le Congrès pacifiste de la Haye," *L'Action Féminine*, sayı 38, Mayıs 1915 ve "À propos du Congrès de la Haye," *La Française*, 24 Nisan 1915. Fransız feministlerin Lahey Konferansına verdikleri tepkiler hakkındaki tartışmalar için bkz. Hause, *Women's Suffrage*, 195-197 ve Bard, *Les filles de Marianne*, 94-99. Toplantıya katılmayan Fransız kadınların bir kısmı, bu amaca kendilerini yakın hissetmiyor değillerdi; bkz. Jeanne Mélin Fonds Mélin, Box 39, Fonds Bouglé, BHVP içinde. Ayrıca, Fransız feministlerin Lahey Konferansına katılmamaları hakkında feminist olmayan basında çıkan çeşitli tepkiler için bkz. "Le Congrès International des Femmes," *La Bataille Syndicaliste*, 9 Mayıs 1915, "Le refus des femmes françaises," *L'Écho de Paris*, 24 April 1915, "Il est trop tôt pour parler de paix," *Le Petit Parisien*, 15 Haziran 1915.

¹⁰ Hükümetin resmi değerlendirmeleri için bkz. "Rapport au sujet du 'Congrès International des Femmes' à la Haye," 27 Nisan 1915 APP Ba 1651 içinde. Bu belge CNFF ve UFSF tarafından yazılan ve yukarıda bahsi geçen açıklamayı da içermektedir.

¹¹ "Femmes du proletariat," Uluslararası Sosyalist Kadınlar Konferansı'ndaki konuşma metni. Kadınlara yönelik diğer tebliğlerin de benzer başlıkları vardı, örneğin "Le monde crache du sang" [dünya kan revan içerisinde]. Bu belgenin kopyası için bkz. Sowerwine ve Sowerwine, *Le mouvement ouvrier*. Saumoneau Alman sosyalist feminist Clara Zetkin'in tezlerinden faydalanıyordu.

¹² Barış için Kadın Komitesi (*Le Comité Féminin pour la Paix*), "À bas la guerre femmes," Sowerwine ve Sowerwine içinde, *Le mouvement ouvrier*.

¹³ Hükümet, *union sacrée*'ye solcu kadınlardan gelebilecek tehditler kadar sağcı kadınlardan gelebileceklerden de endişeliydi. Bkz. Ligue Patriotique des Françaises [Fransız Vatanperver Kadınlar Birliği] hakkındaki polis raporları AN F7 13216 içinde.

¹⁴ Fransızca *boche*, özellikle Birinci ve İkinci Dünya Savaşı dönemi Fransa'sında, genel olarak Almanlara, özel olarak Alman askerlerine verilen aşağılayıcı bir isimdir. *Paciboche* kelimesiyle Almanlara karşı savaşmayı reddeden, pasifist, Alman yanlısı Fransızların aşağılayıcı bir şekilde ima edildiği söylenebilir. - ç.n.

¹⁵ Becker bir tür "vatansever kasvet" gelişimini tartışır ve aslında hiç kimsenin savaşmaya devam etmek istemediğini ama çoğunluğun olgunlaşmamış bir barışın daha da kötü olacağını düşündüğünü söyler. Becker iktidardaki siyaset değişikliklerine değinmezken Wright, 16 Kasım 1917'de Georges Clemenceau'nun iktidara geri dönmesiyle sadece "sivil diktatörlük" oluşmadığını ama aynı zamanda barış görüşmelerinin hızla başlamasını savunmaya yönelik topyekün bir saldırının da başladığına dikkat çekti, bkz. Wright, *France in Modern Times*, 321. Bu sürecin eski başbakan Joseph Caillaux ve içişleri bakanı Louis Malvy'nin vatana ihanetle yargılanmasına nasıl vardığına dair daha fazla bilgi için bkz. Paxton, *Europe in the Twentieth Century*, 121.

¹⁶ Bu duruşmaların günlük gazetelerde geniş yer bulması ya kamuoyunun ilgisini ya da hükümetin kamuoyunun ilgilenmesini istediğini gösterir. Her halükarda, sipariş üzerine ya da hakiki olsun, halkın

talebiyle *Revue des Cause Célèbres* dergisi *Procès de Trahison* [İhanet Duruşmaları] özel serisini hazırladı. *L'Action Française*'in reklamıyla, 1.25 Frank karşılığı alınabilecek "İhanet Duruşmaları", "ülkemizi iç düşmanlardan temizleyecek" bu duruşmaların tüm detaylarına vakıf olmak isteyen okurlara hizmet ettiğini iddia etti. Bkz. *L'Action Française*, 24 Mart 1918 ve *Revue des Causes Célèbres Politiques et Criminelles*, sayı 1, 1918. Tarihsel bir perspektif için bkz. Jean-Jacques Becker, *Great War and the French People*, 308-310 ve Paxton, *Europe in Twentieth Century*, 120-121. Toplamda kaç kişinin "mağlubiyetçilik" ile suçlandığına dair bir istatistik bulamadım. Vatana ihanet davalarına dair güncel bazı anlatılar için bkz. Adam, *Treason and Tragedy*; Dejean, *[Les Complices]* ve Albert, *Le procès Malvy*.

¹⁷ Dahası, Caillaux'nun eşi, Henriette Caillaux Hanım da kendisini hemen savaşın arifesinde sansasyonel bir davanın içinde bulmuştu. Bkz. Berenson, *Trial of Madame Caillaux*.

¹⁸ Vatana ihanetin ve davaların anlamı hakkında daha fazlası için bkz. Slater, *Defeatists and Their Enemies*; Albert, *Le procès Malvy*; ve *Revue des Causes Célèbres*.

¹⁹ Brion hakkındaki biyografik bilgiler için bkz. Brion'un *La voie féministe* makalesinin Huguette Bouchardeau tarafından kaleme alınan önsözü ve Dubief, "Brion, Hélène, Rose, Louise," 295-296. Ayrıca bkz. Wishnia, "Feminism and Pacifism," 103-104; Flammant, *L'école émancipée*, 384; ve Bard, *Les filles de Marianne*. Brion'un çeşitli feminist ve sosyalist örgütteki rolü için bkz. Vernet, *Hélène Brion*.

²⁰ Sosyalist-feminist çevrelerde ve aktivist öğretmenler sendikasındaki faaliyetleri bu hareketlerin tarihinde de belirli bir dikkat toplamıştır. Feminist faaliyetleri için bkz. Hause, *Women's suffrage*; sendikalist bir öğretmen olarak çalışmaları için bkz. Ferré, *Histoire du mouvement*, ve Flammant, *L'école émancipée*; ve feminist bir öğretmen ve bir pasifist olarak katkıları için bkz. Wishnia, "Feminism and Pacifism."

²¹ Brion ayrıca Confédération Générale du Travail merkez komitesinde yer aldı ve eylemleri yakından takip etti. Feminist faaliyetleriyle ilgili daha fazla bilgi için bkz. Hause, *Women's Suffrage* ve Bard, *Les filles de Marianne*.

²² Brion aynı zamanda feminist seyahat kitapları yazdı ve kadınlar ve feministlerle ilgili gazete küpürlerini arşivledi. Bunlar ve feminist ansiklopedisi şu anda Fonds Brion, IFHS ve BMD'de bulunmaktadır.

²³ Bu beklentiler doğrudan savaştan kaynaklanmadı, savaş öncesi dönemde de ne öğretilmesinin beklendiğine dair tartışmalar mevcuttu. Bkz. Ozouf ve Ozouf, "Le thème du patriotisme."

²⁴ Bu yasa basının sansürlenmesiyle ilgiliydi ve "alarm veren" propaganda yayınlarını bir suç haline getirmişti. Bu yasayla ilgili daha fazla bilgi için bkz. Berger ve Allard, *Les secrets de la censure*, 79.

²⁵ Brion'un kendisinin yanı sıra, 1918'in Mart ayında, Grenoble Savaş Konseyi'nde, bir sendikalist okul öğretmeni ve bir enternasyonalist olan Louise Colliard da benzer suçlamalarla yargılandı ve iki yıl hapis cezasına çarptırıldı.

²⁶ Polis ayrıca doğrudan kadınlara hitap eden bir barış kampanyasıyla ilgili de delil toplamıştır. Bkz. AN F7 13575 ve APP Ba 1639; Brion'a yazılan ve onun yazdığı çeşitli mektuplar için bkz. APP Ba 1561-62.

²⁷ "Les instituteurs syndiques et la guerre," AN F7 13575.

²⁸ Almanya yanlısı Fransızlara gönderme yapmak için kullanılan ve Türkçeye "Alman-sevici" şeklinde çevrilebilecek aşağılayıcı bir kelime. -ç.n.

²⁹ *Le Figaro*, 18 Kasım 1917. *L'Homme Libre*, 19 Kasım 1917. *L'Homme Libre* hakkında daha fazla bilgi için bkz. Slater, *Defeatists and Their Enemies*, 188.

³⁰ *Le Petit Journal*, 19 Kasım 1917. Brion'un arkadaşı şüphesiz Eleanor Fell'in 1915 Nisan'ında Fransa'ya Fransız feministlerin Lahey Kadın Barış Konferansı'na katılımlarını teşvik etmek için gerçekleştirdiği ziyaretten bahsediyor. Bkz. "Rapport au sujet du 'Congrès International des Femmes à la Haye,'" 27 Nisan 1915, APP Ba 1651 içinde. Bu rapor hem Fell'in ziyaretine hem de Brion'un toplantı katılımına değiniyor. Savaş dönemindeki en önemli feminist gazete *La Française* Brion'un tutuklanmasından Aralık ayının ilk günlerine kadar bahsetmez. Jane Misme tarafından kaleme alınan bir makale, Brion'un eylemlerini diğer feministlerinkinden ayırmaya çalışır ve "Brion ve arkadaşlarının . . . yanlışlıkla suçlanmış" olmalarını dilediğini ifade eder. Bkz. Jane Misme, "Hélène Brion et la propaganda défaitiste," *La Française*, 8 Aralık 1917.

³¹ Birinci Dünya Savaşı dönemi Fransız kadınlığıyla ilgili görüşlerin bir incelemesi için bkz. Berenson, *Trial of Madame Caillaux*; Martin-Fugier, *La Bourgeoise*; ve McMillan, *Housewife or Harlot*. Erkeklikle ilgili görüşler için bkz. Maugue, *L'Identité masculine*.

³² *Le Petit Journal*, 20 Kasım 1917.

³³ Brion'un *Le Matin* gazetesinin 19 Kasım 1917 tarihli sayısında yayımlanan fotoğrafı için bkz:

<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5723175.r=Helene%20Brion?rk=21459;2> – ç.n.

³⁴ Erkeksi kıyafet, her ne kadar Brion'un durumunda bisiklet kıyafeti de olsa, kadınsı olmayan davranışlarla, yani lezbiyenlik, erkek düşmanlığı ve sapkın edimlerle ilişkilendirilmişti. Feminist liderlerden ve Brion'un arkadaşı olan Madeleine Pelletier kısa saç kesimi ve erkeksi kıyafetleri tercih etmiş ve görünüşü nedeniyle hiçbir zaman, savaş döneminde olduğu gibi başı belaya girmemişti. Pelletier, "kostümü" ve Brion'la olan arkadaşlığı hakkında daha fazla bilgi için günlüğünden yapılan alıntılara bkz. Boxer, "Socialism Faces Feminism," 260-61, 276, 288 ve Gordon, *Integral Feminist*, 132-152. Pelletier'nin feminizmiyle ilgili daha fazla bilgi için bkz. Bard, *Les filles de Marianne ve Madeleine Pelletier* ve Scott *Only Paradoxes to Offer*, bölüm 5. Savaş nedeniyle kadınsı görünüşte gerçekleşen değişiklikler için bkz. Mary Louise Roberts, "Samson and Delilah Revisited" ve *Civilization without Sexes*.

³⁵ Bu makale Brion hakkında yapılan ve özellikle anarşizm ve Malthusçuluk ile ilişkisini reddeden yorumları alıntılar. Dahası, hikaye Brion'un diğer vatana ihanet davalarıyla, pek çok gazetesinin Bolo ya da Almeryda gibi diğer meşhur vatan hainleriyle ilişkisi olduğu iddialarının aksine, herhangi bir alakası olmadığını vurgular.

³⁶ "Lettre Ouverte aux Sociétaires de l'Orphelinat Ouvrier" (Paris, 1917). AN F7 13376. Polis de sendikalist, sosyalist, pasifist ve feminist grupların Brion için yaptıkları eylemleri kayıt altına almıştır. Bkz. APP Ba 1639 ve Ba 1562 ve AN F7 13575.

³⁷ Vernet, *Hélène Brion*. Dreyfus vakası, Yahudi bir askeri yetkili olan Alfred Dreyfus'a yönelik vatana ihanetle suçlanması vakasıdır. Bu olay on dokuzuncu yüzyıl sonunda gerçekleşmiş ve Fransa vaka üzerinden kutuplaşmıştır. Dreyfus'un sonunda beraat etmesiyle sonuçlanan dava Üçüncü Cumhuriyet için ve askeri makamların karşısında bile kişi hak ve özgürlüklerinin savunusuna dair ilkeler için bir zafer olarak kabul edilmiştir.

³⁸ "Espionne" (kadın casus) kelimesini kullanarak, Vernet, Fransa'da oldukça meşhur olan ve Ekim 1917'de idam edilen Mata Hari'ye bir gönderme yapmış olabilir. Bugüne kadar bu iki vakayı birbirine bağlayan herhangi bir kanıt bulamadım. Ancak davasını takip edenler şüphesiz biliyorlardı ki kadın olmak vatana ihanetin cezasından kaçmayı sağlamıyordu. Mata Hari hakkında daha fazla bilgi için bkz. Wheelwright, *Fatal Lover*.

³⁹ Brion'un feminist duruşunu vurgulamaktansa, daha geniş bir kitleye erişebilmek için, Vernet muhtemelen kasıtlı olarak onu bir barış "aktivisti" olarak tanıtmayı tercih etmiştir. Ancak konuşmasının kapanış kısmında sunduğu savların alt metninde feminizm mevcuttu. Kullandığı "militan" sözcüğüyle sanki feministlere gönderme yapıyordu. Vernet feminist-pasifist bağlantıyı açıkça ifade etmemiş olsa da, Brion kendi savunmasında bunu zaten yaptı.

⁴⁰ *Revue des Causes Célèbres* tarafından aktarılan "transkript"ten yararlandım. *Revue des Causes Célèbres*, Sayı 5, Mayıs 1918. Derginin editörleri ve künyesi belli değildir. Bu sebeple bu belgeyi kullanmam sorunludur. Ancak, çelişkili yerlerde *Revue*'deki anlatılarla diğer pek çok gazetedeekileri karşılaştırarak daha kapsamlı alıntılar sundum.

⁴¹ *Le Figaro*, 26 Mart 1918. *Le Petit Journal*, 26 Mart 1918, de kendisini "ufak tefek, endişeli kadın" olarak tanımlamıştır.

⁴² Séverine de *Verité*'nin sayfalarında bu noktaları vurgulamıştır. 1918 Şubat ayında yazdığı bir köşe yazısında bunları tartışır. Bu yazının küpürü, Brion'un kendi davası hakkında tuttuğu arşivde de yer almıştır. Bkz. *Verité*, 13 Şubat 1918, Fonds Brion, IFHS. Séverine ayrıca 7 Ocak 1918 tarihindeki bir toplantıda Brion'un tutuklanması aleyhinde bir konuşma yapmış ve 4 Mart 1918 tarihinde İşçi Yetimhanesi'nde Madeleine Vernet tarafından düzenlenen bir toplantıda da savaş karşıtı bir konuşma yapmıştır. Bu toplantılar ve Séverine hakkında daha fazla bilgi için hakkında tutulan dosyayı inceleyebilirsiniz bkz. APP Ba1660.

⁴³ Brion ahlaki çözülmeye vurgu yaparak savaş yüzünden fahişeliğin arttığını belirtti ve “bizim vahşi müttefiklerimizin” işgal edilen ülkelerdeki kadınlara “aynı” Alman askerlerinin bu savaşta yaptığı muameleyi yapacağını iddia etti.

⁴⁴ Brion sertifikasının iptaline istinaden halk eğitim bakanlığına bir mektup yazdı. Bu mektup daha sonra yayımlandı, *L’Humanité*, 18 Mayıs 1918. 1920 Mayıs’ında Pantin’deki bir grup feministin düzenlediği ve yaklaşık 500 kişinin katıldığı bir toplantıda Marthe Bigot’nun ve Brion’un öğretmenlik sertifikalarının iptali protesto edildi. Bkz. “Meeting de Protestation Contre la Révocation de Marthe Bigot et d’Hélène Brion” 16 Haziran 1921, APP Ba 1651.

⁴⁵ “Mère, un officier frappe ton fils . . .”, [Anne, bir memur senin oğlunu tokatlar . . .] Isère Bölge Polisi Raporuna dahil edilmiştir, 16 Haziran 1917, AN F7 13376.

⁴⁶ Angers’deki askerlerin eşlerine gönderilen 19 Eylül 1917 tarihli bu mektubun bir kopyası, öfkeyle polise yönlendirildi. Bkz. “Copie d’une lettre communiquée à la 4e brigade de police mobile, le 19 Septembre 1917” Sûreté’ye 16 Ekim 1917 tarihinde gönderilen rapordan, AN F7 13375. Aynı mektup Nantes’taki Perochaud Hanım’a da gönderilmiş ve buradan da Paris’e yollanmıştır.

⁴⁷ “Assez de sang!” [11 Haziran 1918?], AN F7 13375.

⁴⁸ Parmentier Müfettiş Özel Komiseri, Dieppe Hizmet Başkanı, [Rapor] araştırma, 7 Ocak 1918, AN F7 13373. Raporda bakkal Tournois Hanım’ın da Llleve Hanım’ın benzer sözler sarfettiğini duyduğuna ve Lalleve Hanım’ın ve birisi on altı yaşındaki Elise Langlois olmak üzere iki “muhabiri”nin sorgu kayıtlarına yer verilmiştir.

⁴⁹ Arşivde bulunan ve yukarıda bahsi geçen bilgilerin bulunduğu aynı dosyanın içerisinde devletin savaş nedeniyle dul kalmış kadınların çocuklarını yetiştirmelerine yardımcı olması için “Conseillers de tutelle” [danışman] atamasını kınayan bir kitapçığın “Savaş Dulları”na dağıtımına dair kayıtlar da bulunur. Bu belge, bu uygulamanın sadece Fransız annelerine hakaret olmadığını aynı zamanda tehlikeli ve din dışı bir örnek teşkil ettiğini öne sürer. Bkz. Cantal Polis Merkezinden içişleri bakanlığına mektup, 15 Nisan 1918, AN F7 13373.

⁵⁰ Bkz. APP Ba 1614 ve Ba 1639 içine dağılmış referanslar.

⁵¹ Brion’un tam manasıyla İngiliz bir muadili olmamakla birlikte savaş döneminde vatana ihanetle suçlanan İngiliz kadınlar olmuştur. Bunlardan en meşhuru Alice Wheeldon vakası olabilir. Kendisi, kızları ve damadı Başbakan Lloyd George’a yönelik suikast girişiminden ötürü 1917’de yargılandılar. Bu dava toplumsal cinsiyeti hedef almadı. Bkz. Sheila Rowbotham’ın davaya ilişkin ilgi çekici anlatısı, *Friends of Alice Wheeldon* içinde. Davaya ilişkin hükümet kayıtları için bkz. CRIM 1 166. Daha karanlıkta kalmış Pimlott vakasını kullanma sebebim, vakanın gündeme getirdiği meselelerdir.

⁵² Annie E. Pimlott’un adı 22 Ocak 1919 tarihli “Weekly Intelligence Summary of the Northern Command” içinde geçmektedir. Burada Pimlott’un konumu ve adresi ile “Baş savcı onu yargılamaya karar verdi” notu kayıt altına alınmıştır (AIR 1 557/16/15/53). Bu alıntı ve Pimlott davasına dair veriler ve bu vakayı dikkatime getirdiği için Julian Putkowski’ye teşekkür ederim.

⁵³ “Sensational Charges against Soldiers”

⁵⁴ İbid.

⁵⁵ İbid.

⁵⁶ Örneğin, Amerikan aktivist Addams’ın yazılarındaki ahlaki güce karşı fiziksel güç tartışmalarına bakılabilir. Addams *Newer Ideals of Peace*, içinde, 208. Ayrıca İngiliz feministler hakkındaki tartışmalar için kz. Despard, *Women in the New Era*, içinde 49-50 ve Swanwick, *Future of the Women’s Movement* içinde. Bu iddianın bir İngiliz ve bir Fransız örneği için bkz. Gollancz, *Making of Women*, 15-17 ve Maurice de Walette, “La guerre et le féminisme,” *Je Sais Tout* 13, no. 143 (Ekim 1917), 392.

⁵⁷ Bu iddiaların oy hakkı karşıtlarınca kullanımı için bkz. Gould, “Women’s Military Services,” 117.